

KVALITETSOPFØLGNING 6-18-ÅRSOMRÅDET

2020

INDHOLD

Rådmandens forord	5
Sammenfatning af rapporten	6
Læringsmiljøer på 6-18-årsområdet	6
Fravær	7
Faglig udvikling	7
Rapportens værdimæssige grundlag	8
Kvalitetsopfølgningen 2020	9
Datagrundlag og proces	10

01

LÆRINGSMILJØER

Læringsmiljøer på 6-18-årsområdet	13
Lovgrundlaget for læringsmiljøet på 6-18-årsområdet	14
Børns og unges fællesskaber som faktor for et godt læringsmiljø	15
Børnenes og de unges fællesskaber i folkeskolen	15
Mobning og ensomhed i folkeskolen	19
Inklusion af alle børn og unge i folkeskolens fællesskaber	22
Børnenes og de unges fællesskaber på fritids- og ungdomsskoleområdet	22
Inkluderende fællesskaber på fritidsområdet	24
De pædagogiske rammer for et godt læringsmiljø	25
De pædagogiske rammer for læringsmiljøet i folkeskolen	25

Elevernes oplevelse af medbestemmelse	29
Relationen mellem lærer og elever	30
Klasseledelse og "ro i klassen"	31
De pædagogiske rammer for læringsmiljøet på fritidsområdet	32
Stærkere Læringsfællesskaber i Børn og Unge	34
Refleksion over data	35
Social kapital i Børn og Unge	36
De fysiske rammers betydning for læringsmiljøet	37
De fysiske rammers betydning for det gode læringsmiljø	37
Børn og Unges fokus på at understøtte det gode fysiske læringsmiljø	37
Data, forskning og lokale erfaringer	38

02

FRAVÆR

Fravær på 6-18-årsområdet	42
Status over elevfravær i Børn og Unge	44
Betydning og konsekvenser af børn og unges fravær	45
Håndtering af fravær og forskellige fraværstyper	47
Fravær som symptom – de bagvedliggende årsager	49
Forskellige bagvedliggende årsager kalder på forskellige tilbud og løsninger	51

03

FAGLIG UDVIKLING

Faglig udvikling på 6-18-årsområdet	56
Faglig udvikling i løbet af skoleforløbet	57
Status på de nationale faglige mål	57
Elevernes faglige progression	58
Fagligt niveau ved afslutning af skoleforløbet	61
Karaktergennemsnit efter 9. klassetrin	61
Andel elever med mindst 2 i dansk og matematik	63
Uddannelsesparathed	65
Faglig løfteevne	67
Chanceulighed og social arv	69
Perspektivering: Udvikling af ny ramme for kvalitetsopfølgning og tilsyn i Børn og Unge	73

RÅDMANDENS FORORD

Kære læser

I Aarhus ønsker vi at give børn og unge de bedst mulige dagtilbud, skoler og fritids- og ungdomsskoler.

Denne kvalitetsrapport har fokus på det samlede billede af, hvordan det går på 6-18-årsområdet, og er grundlag for byrådets drøftelse af kvaliteten i tilbuddene på tværs. Da det daglige arbejde skal være præget af gensidigt ansvar og tillid, er det vigtigt for mig, at denne lovpligtige kvalitetsopfølgning understøtter samarbejde og dialog om den fælles opgave i Børn og Unge. Kvalitetsopfølgningen skal både give indsigt og udsyn og danne grundlag for, at vi bliver endnu bedre.

Jeg synes, det er bekymrende, at færre end halvdelen af piger og drenge i skolen svarer, at undervisningen giver dem lyst til at lære. Det underbygges med, at en stor del af eleverne ikke oplever medbestemmelse i undervisningen, og at denne tendens bliver større i udskoling. Vi skal generelt blive bedre til at inddrage børnene og de unge i deres læring, hvilket kan bidrage til at gøre udskolingen mere motiverende.

Jeg bemærker også, at lidt flere børn og unge svarer, at de oplever mobning og ensomhed i skolen. Dette er alvorligt for de børn og unge, det vedrører. Det er en negativ udvikling, vi skal vende, som en del af arbejdet med at forebygge psykisk sårbarhed hos børn og unge.

I vores bestræbelser på at mindske al slags fravær, ser jeg det som afgørende, at vi har fokus på attraktive læringsmiljøer for børnene og de unge. Det gælder såvel i undervisningen som i fritidstilbuddene; SFO, klub og ungdomsskole. At være tilpas, have gode kammerater og opleve tryghed er afgørende for både faglig, personlig og social udvikling. Derfor skal vi have mere fokus på at styrke børnenes og de unges fællesskaber i skolen og i fritidstilbuddene.

Jeg hæfter mig dog også ved, at langt de fleste børn og unge i Aarhus Kommune er glade for deres skole og fritidstilbud. Vi har dygtige medarbejdere, som hver dag gør et stort arbejde for børn og unge i Aarhus og som lykkes med opgaven. Kommunale skoler og fritidstilbud har generelt en kvalitet, vi kan være stolte af i Aarhus Kommune – både når vi sammenligner os med andre kommuner og privatskolerne.

En meningsfuld, fokuseret og målrettet politisk drøftelse kræver, at vi når et spadestik dybere, og får indsigt i, hvordan vi i praksis arbejder med de udfordringer, som både centrale og lokale kvalitative data peger på. Byrådet har derfor besluttet at ændre arbejdet med kvalitetsopfølgning og tilsyn i Børn og Unge.

Denne rapport er første bud ud fra den nye tilgang. Fremover vil der i den politiske behandling være fokus på 6-18-årsområdet i lige år, og i ulige år 0-6-årsområdet. Herudover er der fokus på udvalgte temaer, udpeget i samarbejde med lederne på almen og specialområdet i Børn og Unge. De udvalgte temaer denne gang er: Pædagogiske læringsmiljøer, fravær og faglig udvikling.

Jeg glæder mig til byrådets behandling, drøftelserne om, hvordan vi politisk følger op – og bidrager til at vores medarbejdere får de bedst mulige rammer for at løse opgaven sammen med børnene og de unge i tæt samspil med forældrene.

God læselyst!

Thomas Medom
rådmand for Børn og Unge

SAMMENFATNING AF RAPPORTEN

LÆRINGSMILJØER PÅ 6-18-ÅRSOMRÅDET

Læringsmiljøet er det samlede resultat af lokale værdier, relationerne mellem børnene og de unge, pædagogisk/didaktisk faglighed, ledelse samt fysiske rammer. Læringsmiljøet har dermed stor indflydelse på børnenes og de unges læring og udvikling, og læringsmiljøet er afgørende i forhold til de to andre temaer om fravær og faglig udvikling, der beskrives i denne kvalitetsopfølgning.

Kapitlet om læringsmiljøer belyser læringsmiljøet på 6-18-årsområdet på baggrund af tilgængelige data fra Aarhus Kommune og med inddragelse af relevant forskning. Det overordnede billede der vises i kvalitetsopfølgningen er, at langt de fleste elever på skolerne (ca. 80 %) er glade for deres skole og for de sociale fællesskaber med andre elever og relationerne til lærerne. Dette er faktorer, der ifølge forskningen er særdeles vigtige i relation til et godt læringsmiljø for børn og unge. I kapitlet præsenteres også lokale eksempler på, hvordan man arbejder med at skabe gode læringsmiljøer på skolerne og på fritids- og ungdomsskoleområdet. Skolefritidsordningerne på skolerne spiller her en vigtig rolle i at understøtte et godt læringsmiljø på skolerne. Både i fritidsdelen og som bidragsydere ind i undervisningsdelen.

Fritids- og ungdomsskoleområdet (FU) inviterer børnene og de unge ind i nogle andre typer af læringsmiljøer, end skolen kan tilbyde. Der er her fokus på alternative læringsmiljøer og mere praksisorienterede aktiviteter. En vigtig præmis for læringsmiljøet på fritids- og ungdomsskoleområdet er, at det er frivilligt for børnene og de unge at deltage. Overordnet set udtrykker børnene og de unge en meget høj grad af tilfredshed med fritidstilbuddene i Aarhus. Cirka 2/3 af en årgang benytter klubberne i den yngre del af målgruppen. Klubtilbuddet har dog en udfordring i forhold til at tiltrække den ældre del af målgruppen. Her bliver ungdomsskolens tilbud og aktiviteter vigtigere for de unge. I dette tilbud er der årligt 7.584 deltagere på 288 forskellige hold.

Der adresseres også i kapitlet en række udfordringer i relation til at skabe gode og inkluderende læringsmiljøer for alle børn og unge. Det er således en udfordring for læringsmiljøet på skolerne, at det kun er henholdsvis 38 % af pigerne og 36 % af drengene, der svarer, at undervisningen giver dem lyst til at lære mere. En anden udfordring, der fremhæves i relation til læringsmiljøet på skolerne, er elevernes manglende oplevelse af med-

bestemmelse i undervisningen. 42 % af eleverne i 4. klasse er enige i, at lærerne sørger for, at elevernes ideer bliver brugt i undervisningen. Der er samtidig en entydig tendens til, at elevernes oplevelse af medbestemmelse falder i løbet af udskolingen.

En selvstændig og vigtig vinkel i kapitlet er, at læringsmiljøet har stor betydning for børn i udsatte positioner, herunder børn og unge i gråzonen mellem almen- og specialområdet. Her har Børn og Unge ikke knækket kurven, idet stadigt flere børn og unge henvises til specialtilbud på skoleområdet. Denne udfordring findes også i de øvrige store kommuner i Danmark. Et tilbud som Nest er dog ét blandt flere tiltag, der viser, at vi i Aarhus også har gode erfaringer med at inkludere elever i udsatte positioner i skolens fællesskaber.

Fritids- og ungdomsskoleområdet har sammen med skolerne en vigtig funktion i at inkludere sårbare børn og unge i fællesskabet. Det er ikke på det foreliggende datagrundlag til denne rapport muligt at vurdere kvaliteten af den forebyggende indsats på fritids- og ungdomsskoleområdet. Et gensidigt forpligtende samarbejde mellem skolerne og FU er afgørende, og på baggrund af de kvalitative input fra lokale ledere på skole- og fritidsområdet er vurderingen, at partnerskabsaftalerne er en god ramme, som med fordel kan videreudvikles.

Det er de voksnes ansvar at skabe et godt og motiverende læringsmiljø. Dermed får det også betydning for læringsmiljøet, hvordan at Børn og Unge har fokus på at udvikle Stærke Læringsfællesskaber (SLF) mellem de professionelle i dagtilbud, på skoler og inden for fritids- og ungdomsskolen.

I kapitlet belyses afslutningsvis de fysiske rammers betydning i forhold til læringsmiljøet på 6-18-årsområdet. Her præsenteres resultatet af en større afdækning af det fysiske læringsmiljø på folkeskolerne i Aarhus, der viser, at der er behov for en større investering, hvis de fysiske rammer skal op på tidssvarende niveau. Undersøgelsen viser også, at mere systematik om den pædagogiske tilpasning og indretning af de fysiske rammer til børn og unge (fx i forhold til indretning og oprydning) har en mærkbar betydning for læringsmiljøet.

FRAVÆR

Forskningen peger entydigt på, at fravær har en selvstændig betydning for elevernes faglige niveau.

I Aarhus ligger fraværet en anelse lavere end gennemsnittet på landsplan. Det til trods, har den gennemsnitlige elev i Aarhus mere end et halvt års akkumuleret fravær over et helt skoleliv. En målrettet, systematisk indsats med inddragelse af flere parter, herunder særligt forældre, vurderes at have en positiv effekt på den enkelte elevs fravær.

Fravær er oftest et symptom på en bagvedliggende udfordring hos det enkelte barn. De bagvedliggende årsager til fravær kan deles op i tre overordnede kategorier. Elevfravær kan således skyldes individuelle, familiemæssige eller skolemæssige faktorer – og ofte optræder de tre faktorer i kombination med hinanden. Men forskellige bagvedliggende årsager kalder på forskellige tiltag og indsatser, hvilket også vises i kapitlet.

Fravær, der hovedsagelig bunder i individuelle årsager, kan med fordel håndteres med inddragelse af PPR. Hvis fraværet i højere grad skyldes de familiemæssige faktorer, vil det rette tilbud til eleven og familien snarere findes i samarbejdsfladerne mellem Børn og Unge og Magistratsafdelingen for Sociale Forhold og Beskæftigelse.

Hvis fraværsproblematikken nærmere er relateret til de skolemæssige faktorer, peger indsatsen og løsningen i høj grad på skolerne og deres arbejde med at udvikle motiverende læringsmiljøer. Differentieret og inkluderende undervisning kan som led i udviklingen af motiverende læringsmiljøer forebygge de faktorer, vi forskningsmæssigt ved fører til, at fravær øges. Som det fremgår af kapitel 2, er der desuden en entydig sammenhæng mellem børnenes og de unges sociale trivsel på skolen og deres fravær. Fokus på fællesskabet og trivsel både i skolen og på fritidsområdet er derfor af stor betydning.

Overordnet peger kapitlet om fravær således på, at hvis vi lykkes med at bringe vores børn og unge i trivsel, så øges deres fremmøde, og de opnår dermed bedre faglige resultater samt bedre forudsætninger for at opnå deres fulde potentiale.

FAGLIG UDVIKLING

Kapitlet om faglig udvikling belyser den faglige udvikling i løbet af skoleforløbet og det faglige niveau ved afslutning af skoleforløbet. I forhold til den faglige udvikling i løbet af skoleforløbet kan det konstateres, at mindst 80 % af eleverne opnår gode resultater i de

ationale test i dansk, læsning og matematik i 8. klasse, mens de øvrige klassetrin ligger en smule lavere. Der er en lille tilbagegang fra 2018 til 2019 i andelen af elever, der opnår gode resultater i de nationale test i dansk, læsning og matematik på tværs af klassetrinene. Andelen af elever i Aarhus, der vurderes gode til at læse og regne i de nationale test, ligger dog på eller lidt over landsgennemsnittet på de forskellige klassetrin.

I forhold til det faglige niveau ved afslutning af skoleforløbet ligger Aarhus-eleverne generelt lidt over landsgennemsnittet, men det generelle gennemsnit dækker over betydelige variationer på tværs af kommunen. Det samlede karaktergennemsnit for alle elever er 7,3, og tallet har været forholdsvis stabilt over de senere år. Ser man alene på almenklasseeleverne, er karaktergennemsnittet steget inden for de seneste tre år, mens karaktergennemsnittet for elever på specialskoler og i specialklasser er 4,6 og har ligget relativt stabilt igennem de senere år.

Ni ud af ti almenklasseelever (93 %) består dansk og matematik i 9. klasse, mens det for elever i specialtilbud er 13 %. Andelen har for begge klassetyper ligget nogenlunde stabilt over de seneste fem år. Ved den afsluttende uddannelsesparathedsvurdering i 2019 blev henholdsvis 25,8 % af alle elever i 8. klasse og 21,0 % af alle elever i 9. klasse vurderet ikke-uddannelsesparat, og der er således fortsat en udfordring i forhold til en understøttende indsats for disse elever.

På langt de fleste skoler ligger karakterniveauet efter 9. klasse på det, der med afsæt i Undervisningsministeriets socioøkonomiske beregning kan forventes i forhold til elevernes baggrundsforhold. Tre aarhusianske folkeskoler har dog en signifikant positiv løfteevne, mens tre skoler har en signifikant negativ løfteevne.

Endelig peger kapitlet på, at udfordringerne i forhold til at mindske betydningen af den negative sociale arv og de ulige chancer stadig er aktuel. Mens den brede gruppe af børn og unge klarer sig godt fagligt, er der nogle grupper af børn og unge, der klarer sig markant dårligere – fx elever med kortuddannede forældre, elever med en social foranstaltning, elever med dansk som andetsprog samt elever i specialtilbud.

RAPPORTENS VÆRDIMÆSSIGE GRUNDLAG

Med afsæt i børne- og ungepolitikken har byrådet vedtaget tre mål, som tilsammen udtrykker, hvad vi i Aarhus Kommune forstår ved kvalitet og ønsket værdi for byens børn og unge.

Ordlyden af de tre mål er:

LÆRING OG UDVIKLING

Alle børn og unge udvikler og udfolder deres potentialer optimalt. De er aktive i egen læring, er motiverede, ihærdige og vedholdende og har de faglige, personlige, sociale og kulturelle kompetencer, der skal til, for at ruste dem til deres videre uddannelses- og danselsesforløb.

SUNDHED OG TRIVSEL

Alle børn og unge har en god og sund opvækst. De trives, er glade og robuste, og de har selvværd og mod på tilværelsen. De er aktive i forhold til egen livskvalitet og er i stand til at træffe reflekterede og kloge valg.

FÆLLESSKABER

Alle børn og unge er en aktiv og værdsat del af et forpligtende fællesskab. De respekterer deres medmennesker og begår sig i forskellighed og mangfoldighed. De deltager aktivt i samfundet som demokratiske medborgere og er bevidste om deres medansvar for det samfund, de lever i.

De tre overordnede mål er det fælles pejlemærke for alle medarbejdere i Børn og Unge, når vi arbejder med udviklingen af kvaliteten af vores tilbud.

KVALITETSOPFØLGNINGEN 2020

Byrådet besluttede den 14. august 2019 en ny model for den politiske rapport til byrådet om kvalitetsopfølgning og tilsyn ud fra et ønske om en kortere og mere fokuseret rapport, der i højere grad lægger op til politiske drøftelse og prioriteringer på området. Således skal der fremover udarbejdes en rapport om kvalitetsopfølgningen på 6-18-årsområdet i ulige år og en på 0-6-årsområdet i lige år.

Byrådet har derudover besluttet følgende pejlemærker, der skal kendetegne den fremtidige politiske kvalitetsopfølgning

SAMMENHÆNG

Kvalitetsopfølgningen skal inddrage lokale perspektiver og herved skabe sammenhæng mellem de lokale udfordringer og de politiske drøftelser.

DET BREDE DATABEGREB

Grundlaget for kvalitetsopfølgningen er datainformeret og bygger på såvel kvantitative som kvalitative data, herunder eksempler fra praksis.

SAMMENHÆNG I ET 0-18-ÅRSPERSPEKTIV

Opfølgningen på 0-6-årsområdet og 6-18-årsområdet skal understøtte 0-18-årsperspektivet.

Med henblik på at udarbejde en rapport, som imødekommer de politisk vedtagne pejlemærker, har de lokale ledere været tæt inddraget i udvælgelse og kvalificering af indholdet i denne kvalitetsopfølgning på 6-18-årsområdet. Der har ligeledes været dialog med forældreforeningerne, lederforeningerne og de faglige organisationer.

DATAGRUNDLAG OG PROCES

Rapportens datagrundlag er de datakilder, som findes i Børn og Unges ledelsesinformationssystem og i Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk).

De væsentligste datakilder er:

- Karakterer fra folkeskolens test og prøver
- Uddannelsesparathedsvurderingen (UPV)
- Påbegyndelse og fastholdelse i ungdomsuddannelse
- Den nationale trivselsundersøgelse i folkeskolen
- Den kommunale sundhedsmåling på skolerne
- Klubtrivselsmålingen blandt alle klubmedlemmer
- Social kapital-målingen blandt ledere og medarbejdere.
- Resultater fra de nationale test i folkeskolen

Inden for de udvalgte temaer er der udarbejdet analyser med afsæt i disse datakilder for at underbygge og nuancere behandlingen af det pågældende tema. Derudover indgår som bilag til rapporten de obligatoriske indikatorer, som er defineret i folkeskoleloven.

Kvalitative data som f.eks. lokale erfaringer og praksiseksempler fra lederne er inddraget i processen til både at anbefale temaer til rapporten og til efterfølgende at nuancere de pågældende temaer. Referaterne fra drøftelser i de faglige netværk og på distriktsledermøder er en væsentlig datakilde i udfoldelsen af de temaer, der er blevet valgt til rapporten.

VALG AF TEMAER TIL KVALITETSOPFØLGNINGEN

Inddragelsen af de lokale ledere på hele 0-18-årsområdet har været afgørende for udviklingen af kvalitetsopfølgningen 2020. Således har de lokale ledere både spillet en central rolle i forhold til valget af temaer til rapporten samt kvalificering af de valgte temaer. Først i deres faglige netværk, dernæst i deres distrikter.

De fem faglige ledernetværk i Børn og Unge er i første omgang dykket ned i en datapakke med udvalgte data fra centrale datakilder og har relateret og perspektiveret til erfaringer og viden fra egen praksis. På den baggrund har netværkene anbefalet et antal temaer, som de gerne vil i dialog med byrådet om.

På den baggrund har Rådmanden for Børn og Unge, i dialog med Børn og Unge-udvalget, valgt tre temaer, som behandles i dybden i denne kvalitetsopfølgning til byrådet. I kvalitetsopfølgningen for 2020 er temaerne læringsmiljøer, fravær og faglig udvikling valgt.

Disse tre temaer er dernæst blevet drøftet i de fem distrikter i Børn og Unge med repræsentation på tværs af sektorer på hele 0-18-årsområdet. Her har lederne belyst udfordringerne inden for temaerne og givet gode eksempler på, hvordan de arbejder systematisk med dem.

Således er bydækkende data, analyser og eksempler fra de lokale enheder grundlaget for såvel valget af temaer som udfoldelsen af disse i den endelige kvalitetsopfølgning til byrådet.

01

LÆRINGSMILJØER

LÆRINGSMILJØER PÅ 6-18-ÅRSOMRÅDET

Der anlægges i dette kapitel en bred forståelse af læringsmiljøet på 6-18-årsområdet, hvor læringsmiljøerne på både skoleområdet og inden for fritids- og ungdomsskoleområdet belyses. Der ses på kvaliteten af læringsmiljøerne og der redegøres for, hvordan Børn og Unge har fokus på at skabe gode læringsmiljøer, som understøtter børnenes og de unges læring, trivsel og udvikling.

Læringsmiljø er et begreb, som kan rumme både fysiske, didaktiske, relationelle, pædagogiske og sociale aspekter.¹ Der anvendes i denne kvalitetsopfølgning en forståelsesramme, hvor der ses nærmere på fire betydende faktorer for det gode læringsmiljø:²

BØRNS OG UNGES FÆLLESSKABER

Børns og unges relationer til hinanden har stor betydning for et godt læringsmiljø da børn og unge lærer og udvikler sig sammen med andre. Derfor beskrives børnenes og de unges fællesskaber på 6-18-årsområdet.

DE PÆDAGOGISKE RAMMER FOR BØRNE OG UNGES LÆRING OG UDVIKLING

Meget forskning peger på, at en vigtig faktor for et godt læringsmiljø er, at de professionelle er nærværende og indgår i relationer med børnene, og at børn og unge har medbestemmelse. Derfor indgår en belysning af begreber som professionel dømmekraft, læringssyn samt undervisningens og aktiviteterets tilrettelæggelse.

DE PROFESSIONELLES LÆRINGSFÆLLESSKABER OG SAMARBEJDE:

De professionelle har mulighed for selv at observere og reflektere over læringsmiljøet. Dette skal understøttes

fagligt af ledelsen og være en integreret del af den pædagogiske praksis. Derfor beskrives evalueringskulturen og Børn og Unges arbejde med Stærkere Læringsfællesskaber.

DE FYSISKE RAMMER:

De fysiske rammer bidrager til gode læringsmiljøer for børn og unge. En dimension vedrører de fysiske rammer, men de professionelle viden om at udnytte og tilpasse de fysiske rammer er ligeledes central. Derfor beskrives de fysiske rammer på 6-18-årsområdet.

Denne opdeling og struktur for temaet om læringsmiljøer er valgt, selvom et godt læringsmiljø for børn og unge bør ses som det samlede resultat af lokale værdier, pædagogisk eller didaktisk faglighed, ledelse samt de fysiske rammer.

Læringsmiljøet bliver dermed også helt afgørende i relation til, at tilbuddene i Børn og Unge indfrier Aarhus Kommunes vision for børnene og de unge i Aarhus som, er

- at vores børn og unge skal udvikle robusthed, livsduelighed og kreativitet
- at de faglige, personlige og sociale kompetencer skal styrkes sideløbende med
- lysten til at lære og evnen til at samarbejde og indgå i fællesskaber.

Læringsmiljøet er ligeledes afgørende i forhold til de to andre temaer, som belyses i denne kvalitetsopfølgning, nemlig fravær og faglig udvikling.

"Man skal vide, hvad man står på som skole, som læringssted, for at sætte fokus på, hvad der skal til for at skabe gode læringsmiljøer. Børnesyn, syn på læring og værdigrundlag er af betydning. Derudover er de fysiske rammer af betydning (fysisk og økonomisk)."

(Skoleleder)

¹ Danmarks Evalueringsinstitut (2018). Elevernes oplevelse af skoledagen og undervisningen. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

² Denne forståelsesramme er opstillet på baggrund af forskningsprojektet "Læring for Alle" på dagtilbudsområdet, og kriterier for læringsmiljø på skole- og fritidsområdet opstillet af EVA i Følgende rapport: Danmarks Evalueringsinstitut (2018). Børn og Unges brug af fritids- og klubtilbud. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

LOVGRUNDLAGET FOR LÆRINGSMILJØET PÅ 6-18-ÅRSOMRÅDET

Børnenes og de unges retskrav i relation til læringsmiljøet på 6-18 årsområdet er defineret af undervisningsmiljøloven. Elever i folkeskolen har ret til et godt undervisningsmiljø, sådan "at undervisningen kan foregå sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt". Det fremgår også af lovgivningen, at undervisningsmiljøet skal fremme elevernes muligheder for udvikling og læring, hvorfor også uddannelsesstedets psykiske og æstetiske miljø spiller en rolle.

I henhold til undervisningsmiljøloven skal skolens leder sørge for at udarbejde en skriftlig undervisningsmiljøvurdering, som skal omfatte en kortlægning af uddannelsesstedets fysiske, psykiske og æstetiske undervisningsmiljø. Skolens leder har ligeledes pligt til at udarbejde en antimobbestrategi (herunder en strategi mod digital mobning) sammen med bestyrelsen. Hvis skolens ledelse konstaterer problemer med det psykiske undervisningsmiljø i form af mobning eller lignende, er ledelsen forpligtiget til at udarbejde en handlingsplan, hvoraf det fremgår, med hvilke foranstaltninger problemerne effektivt bringes til ophør.

Den enkelte skolebestyrelse skal desuden drøfte og fastsætte skolens ordensregler og værdiregelsæt i form af retningslinjer for god adfærd og pejlemærker for, hvordan der opnås trivsel for elever og ansatte. Skolebestyrelsen skal herunder fastsætte principper for skolens arbejde med elevernes udvikling i skolens faglige og sociale fællesskaber.

Der er ligeledes i folkeskoleloven defineret nogle rammer for kvaliteten af undervisningen i folkeskolen. Dette gøres med kravet om kompetencedækning, jf. folkeskolelovens § 28. Ved kravet om fuld kompetencedækning forstås, at 95 % af undervisningen i fagene varetages af lærere, som enten har undervisningskompetence (tidligere linjefag) fra læreruddannelsen i de fag, som de underviser i, eller har opnået tilsvarende faglig kompetence gennem efteruddannelse m.v. Lovgivningen forholder sig ikke direkte til læringsmiljøet på fritids- og ungdomsskoleområdet. I henhold til folkeskoleloven skal kommunalbestyrelsen også beslutte mål- og indholdsbeskrivelse for skolefritidsordningerne.

For personalet gælder arbejdsmiljøloven. Da børnene og de unge færdes i de samme lokaler som personalet, er de også omfattet af arbejdsmiljøloven. Det er kommunens ansvar, at alle regler og centrale retningslinjer i forhold til lovgivningen overholdes, herunder kravene til bygningsindretning.

BØRNS OG UNGES FÆLLESSKABER SOM FAKTOR FOR ET GODT LÆRINGSMILJØ

Det er blandt andet ved at føle sig værdsat og som en del af et fællesskab, at børn og unge motiveres til læring og udvikling. Betydningen af fællesskaber er derfor en central del af Aarhus Kommunes børne- og ungepolitik. Alle børn og unge har brug for at høre til i både nære relationer og i større fællesskaber. I fællesskaberne lærer børnene og de unge at indgå i sociale sammenhænge med andre – at deltage i og bidrage til relationer og fællesskaber. Fællesskaber mellem børn og unge er derfor også vigtige lærings- og dannelsesmiljøer, der har stor betydning for udviklingen af deres faglige, personlige og sociale kompetencer. De voksne omkring børnene og de unge har en vigtig opgave i at hjælpe børnene og de unge med at etablere både faglige læringsfællesskaber og sociale fællesskaber.

BØRNENES OG DE UNGES FÆLLESSKABER I FOLKESKOLEN

I henhold til folkeskoleloven skal folkeskolen bidrage til, at børn og unge støttes i at udvikle sig alsidigt, hvilket blandt andet dækker over elevernes samarbejdsevne, ansvarlighed, foretagsomhed, kreativitet, initiativ, engagement, særlige talenter og respekt for forskellighed.

En undersøgelse fra Danmarks Evalueringsinstitut om børn og unges oplevelse af skoledagen og undervisningen fra 2018 underbygger, at relationerne mellem eleverne spiller en stor rolle for undervisningen, frikvartererne og elevernes generelle lyst til at gå i skole. Eleverne i undersøgelsen fremhæver, at klassen er et vigtigt fællesskab. Men de fortæller også, at klassefællesskabet ikke altid er velfungerende. Nogle elever oplever at befinde sig på kanten af fællesskabet. Dette har negativ betydning for deres læring og udvikling.

Den årlige undersøgelse af elevernes trivsel i den aarhusianske folkeskole viser, at langt størstedelen af eleverne i 4.-9. klasse trives og er glade for deres skole. Andelen af børn og unge, der er glade for deres klasse, har ligget stabilt i de seneste tre skoleår, idet ca. 80 % af alle børn og unge i Aarhus Kommune er glade for deres klasse. Ligeledes svarer 80 % af eleverne, at de er 'enige' eller 'meget enige' i, at de fleste af eleverne i deres klasse er venlige og hjælpsomme. På tværs af en række indikatorer på social trivsel ses dog også en mindre tilbagegang på flere parametre, når skoleåret 2018/19 sammenlignes med tidligere skoleår, hvilket fremgår af tabel 1.1.

CASE:

INKLUSION PÅ VORREVANGSKOLEN

Efter at have deltaget i "Nest element" forsøget i 2017/18 med fokus på kompetenceudvikling af personale på mellemtrinnet besluttede skolen, at arbejdet med inklusion og mangfoldige læringsfællesskaber skulle være et centralt indsatsområde for samtlige årgange. Indsatserne på skolen er udviklet i tæt samarbejde med PPR og skal styrke skoleprocedurer og -praksisser, som allerede fungerer godt. Der arbejdes Nest-inspireret i forhold til pædagogiske metoder og organisatoriske rammer, så der sikres en sammenhængskraft mellem viden, ledelse, medarbejdere og praksis. Sammen understøtter disse elementer, at ny praksis kan udvikles og vedligeholdes. Den samlede indsats går under navnet *Vorres Læringsfællesskaber*.

CASE:

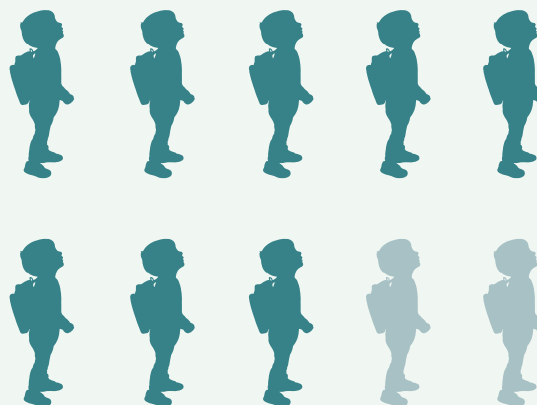
KOMMUNAL 10. KLASSE OG TRIVSEL

Dårlig trivsel i en elevgruppe kan udgøre en stor udfordring på skolerne. Det kan være svært at gennemføre undervisningen, når der er lav trivsel eller konflikter i elevgruppen. I nogle af de kommunale 10. klasser har man oplevet trivselsudfordringer i elevgruppen, som har kaldt på en systematisk og tværfaglig indsats i skoleåret 2019/2020. Det har også været nødvendigt at prioritere ekstra ressourcer til den kommunale 10. klasse, da økonomien i dag ikke er tilpasset den nuværende elevgruppe. Byrådet skal i 2020/21 drøfte strukturen af det fremtidige 10. klassestilbud i Aarhus.

INDIKATORER PÅ SOCIAL TRIVSEL

78,6 %

Elever føler sig trygge i skolen
2018/19

TABEL 1.1. INDIKATORER PÅ SOCIAL TRIVSEL

	2016/17	2018/19	UDVIKLING
Jeg føler, at jeg hører til på min skole	74,5 %	73,1 %	-1,4
Hvor ofte føler du dig tryk i skolen?	81,3 %	78,6 %	-2,7
Andre elever accepterer mig, som jeg er	77,8 %	75,9 %	-1,9
Er du bange for at blive til grin i skolen?	15,1 %	16,9 %	+1,8

Betydningen af fællesskaber mellem eleverne i relation til et godt læringsmiljø tillægges stor vægt hos de lokale ledere, som har drøftet temaet. Fællesskabet i en klasse og på en skole kræver kontinuerlig vedligeholdelse for at være velfungerende. Fællesskaberne mellem eleverne er derfor også noget, der arbejdes systematisk med på mange skoler med konkrete trivselsunderstøttende initiativer. Skolerne har også fokus på, at forældrene er vigtige i at understøtte klassefællesskabet i klassen fx ved at afholde "knækbrødsgrupper", hvor eleverne mødes efter skole.

"Hvert år uddanner vi trivselsledere, som er elever i 4.-9. klasse, der skal stå for frikvartersaktiviteter. De sætter gang i legeaktiviteter, som er gode for sociale relationer og fællesskabsfølelsen. Det var ikke så cool i starten at blive udnævnt til trivselsleder, men det er det blevet."

(Skoleleder)

I relation til betydningen af fællesskabet i skolen er det relevant også at nævne, at der er forskningsmæssigt belæg for, at relationerne til klassekammeraterne påvirker elevernes faglige niveau.

Tænk tanken Kraka og rådgivningshuset Deloitte har i 2018 set nærmere på betydningen af klassekammeraternes familiebaggrund for den enkelte elevs afgangskarakterer. Her vurderes det, at klassekammeratseffekterne i den danske grundskole er statistisk signifikante og har reel betydning. Det betyder, at man som elev klarer sig bedre fagligt, når man går i klasse med elever med en stærk familiemæssig baggrund i grundskolen, fordi klassekammeraterne påvirker den enkelte elevs præstation i skolen.

”Man skal bemærke at man hører til. Lærerne skal hele tiden stimulere dette, og vi skal tale ordentligt til hinanden. Helt konkret siger alle godmorgen, når de kommer, det har vi insisteret på, og det er blevet en del af dagligdagen.”

(Skoleleder)

FAKTA

SÅDAN FØLGER MAN I BØRN OG UNGE TRIVSLEN PÅ 6-18-ÅRSOMRÅDET

Eksternt og internt i Børn og Unge følges børnenes og de unges trivsel systematisk på kommune-, skole- og klasseniveau. Hertil bruges en række redskaber:

DEN NATIONALE TRIVSELSMÅLING

Obligatorisk for alle folkeskoler. Gennemført årligt siden 2015.

DEN KOMMUNALE SUNDHEDSMÅLING

Obligatorisk for alle skoler i Aarhus Kommune. Gennemført årligt siden 2009 og tilpasset den nationale trivselsmåling i 2016/17.

KLUBTRIVSELSMÅLINGEN

Alle fritids- og ungdomsklubber deltager. Gennemført siden 2015.

BØRNUNGELIV

En tilpasset spørgeramme, der bruges ved sundhedsplejens individuelle sundhedssamtaler. Anvendt siden 2016.

KLASSETRIVSEL.DK

Nogle skoler og klasser tilkøber dette supplerende og uddybende redskab.

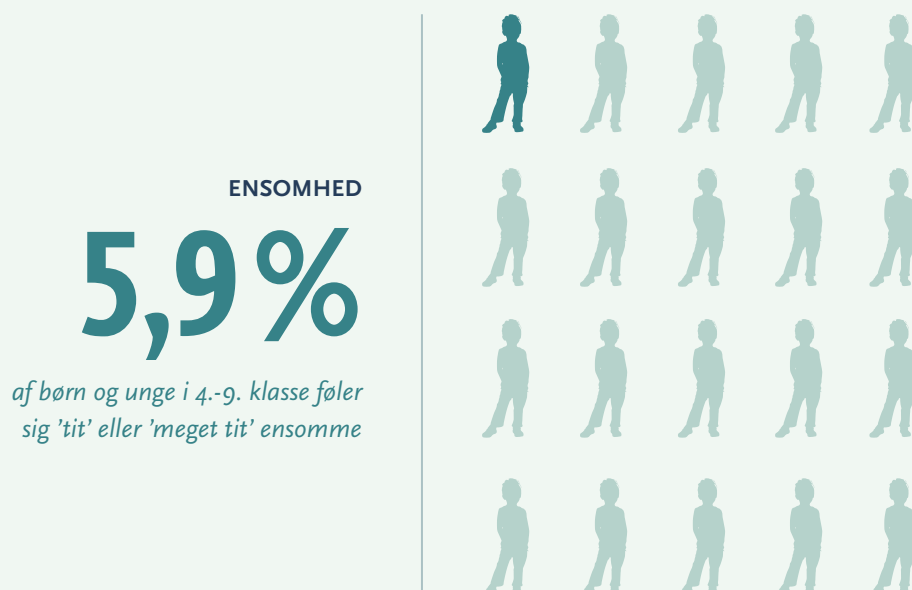
MOBNING OG ENSOMHED I FOLKESKOLEN

I relation til spørgsmålet om mobning i trivselsundersøgelsen ses en mindre stigning i andelen af børn, som oplever mobning og ensomhed for skoleåret 2018/19. Trivselsmålingen for 2018/19 viser, at 3,8 % af eleverne (484 elever på 4.-9. klassetrin) oplever at blive mobbet 'tit' eller 'meget tit'. Dette er en stigning i forhold til de to tidligere skoleår, hvor 3,0 % oplevede at blive mobbet 'tit' eller 'meget tit'. Det er dog langt størstedelen af eleverne, der aldrig oplever mobning – 77,9 % af eleverne svarer, at de aldrig bliver mobbet. På tværs af klassetrin ses en tendens til, at færre børn og unge oplever at blive mobbet jo ældre de bliver.

Oplevelsen af ensomhed er også en vigtig indikator for elevernes trivsel. I 2018/19 føler 5,9 % af børn og unge sig 'tit' eller 'meget tit' ensomme, hvilket svarer til 755 elever i 4.-9. klasse. Tallet er steget fra 4,9 % for skoleårene 2016/17 og 2017/18. 40,7 % af eleverne svarer, at de aldrig føler sig ensomme.

For det enkelte barn eller den enkelte unge er ensomhed eller det at blive mobbet alvorligt i sig selv. Det er dog særlig alvorligt, hvis det står på over længere tid. I forbindelse med kvalitetsopfølgningen er det derfor undersøgt, hvor mange elever, der hhv. har oplevet ensomhed eller været udsat for mobning i et eller flere af skoleårene 2016, 2017 og 2018.

Analysen viser, at langt de fleste elever ikke har oplevet ensomhed (89,6 %) eller mobning (94,3 %) i nogen af de tre skoleår. En andel på henholdsvis 1,6 % og 0,8 % har dog oplevet ensomhed eller mobning i to af de tre skoleår. Henholdsvis 0,4 % og 0,2 % af eleverne oplyser, at de har følt sig ensomme eller oplevet at blive mobbet i alle tre skoleår. Selvom analysen viser, at ensomhed eller mobning oftest er begrænset til et enkelt skoleår, er der altså en lille gruppe elever i folkeskolen, der i længere perioder i deres skoletid oplyser at være i dårlig trivsel.

INKLUSION AF ALLE BØRN OG UNGE I FOLKESKOLENS FÆLLESSKABER

Inkluderende læringsmiljøer kan defineres som, at både de professionelle og de øvrige børn og unge byder sårbare børn og unge velkommen som fuldgældige og aktive deltagere i fællesskabet.³ Det faglige afsæt for arbejdet med inkluderende læringsmiljøer i Aarhus Kommune indeholder således fire aspekter: Tilstedeværelse, accept, aktiv deltagelse og præstation. Inklusion og et inkluderende læringsmiljø er dermed ikke alene gjort med barnets eller den unges tilstedeværelse i læringsmiljøet.

I drøftelserne om læringsmiljøer har flere skoleledere givet udtryk for, at "reel inklusion" opleves som en udfordring på folkeskolerne. Skolelederne oplever, at man ofte ikke har tilstrækkelige kompetencer eller ressourcer til at inkludere sårbare børn og unge i fællesskabet.

Dette afspejler sig også i tallene for antal børn, der henvises til specialklasse eller specialskoler. Stadig flere børn og unge udfordres psykisk og socialt i deres hverdag. Flere af disse børn og unge stilles diagnoser som ADHD og autisme, og flere har brug for særlig støtte og pædagogiske tiltag i undervisningen. Antallet af elever i specialklasse og specialskoler er således steget støt de seneste år og er fortsat stigende. Denne udvikling viser sig blandt andet ved, at Aarhus Kommunes segregeringsgrad er steget fra 3,28 % i 2015 til 4,23 % i 2019 (KL's opgørelse, o.-g. klasse inklusive privatskoleelever). Denne stigning bevirker både, at flere elever er uden for folkeskolernes almene fællesskaber, og at skolernes økonomi er presset på både almen- og specialområdet.

I Børn og Unge har PPR til opgave at understøtte etablering og videreudvikling af inkluderende læringsmiljøer på 0-18-årsområdet. PPR har i denne sammenhæng også fokus på at udvikle mellemformer, hvor det professionelle fokus inden for almenområdet styrkes og personalenormeringen øges, hvilket bidrager til at udvikle et inkluderende læringsmiljø til gavn for hele fællesskabet. Nest er et eksempel herpå.⁴ Byrådet har i budgetforliget for 2020 bevilget ressourcer til, at Børn og Unge udvikler mere inkluderende læringsmiljøer.

"Det hele hænger sammen. Vildt bekymrende, at så mange børn keder sig. Det handler ikke bare om at underholde – men der er noget i, at det ikke skal være alt for kedeligt. Vi ønskede at gå fra et mindset, hvor vi prøvede at lave en undervisning til den brede midtergruppe, til nu at lave et læringsmiljø der gør, at vi kan lave undervisning mere målrettet den enkelte elev og det sted, han eller hun er. Noget kræver ressourcer, men det helt afgørende er mindsettet. Vi skal over til det mere personlige og differentierede, der i parentes bemærket også kan inkludere og rumme flere børn og unge."

(Skoleleder)

"Vi mangler miljøer til de såkaldte mellemformer – altså læringsmiljøer, hvor vi kan skabe trygge rammer for de elever, der er for gode til et specialiseret tilbud, men som har brug for noget ekstra."

(Skoleleder)

³Susan Tetler & Søren Langager. (2011). *Specialpædagogik i skolen*, Kbh. Gyldendal.

⁴Evalueringsrapport Nest Aarhus 2015-2019, PPR, Børn og Unge, Aarhus Kommune, august 2019,

CASE:

NEST-KLASSER SOM EKSEMPEL PÅ INKLUDERENDE LÆRINGSMILJØER

Der er i skoleåret 2019/20 oprettet otte Nest klasser på Katrinebjergskolen på 0.-3. klassetrin. Nest er gjort permanent på Katrinebjergskolen, og der etableres to nye Nest-klasser på 0. klassetrin i de kommende skoleår. Med Nest skabes faglig, social, personlig og adfærdsmæssig udvikling for alle børnene. Klasserumsmetoderne bygger på undervisningspraksisser, der er fordelagtige for børn med autismespektrumforstyrrelser, men som antages at gavne alle børn. Læringsmiljøet i en Nest klasse er præget af ro, respekt og tryghed.

Evalueringen af Nest i Aarhus viser, at børnene med autismespektrumforstyrrelser (ASF) udviser signifikant mindre autismedadfærd. Fagligt klarer både elever med og uden autisme sig forventeligt eller bedre end referencerammen. I forhold til trivsel og fravær ligger både børn med og uden autisme på niveau med deres jævnaldrende i sammenligningsklasserne. Forældre og lærere vurderer, at halvdelen af eleverne med autisme samlet set ikke udviser problematiske symptomer associeret med diagnosen. Evalueringen viser også, at alle børn er optaget af at indgå i fællesskaber – både små, større og store. Forældrene til børn med og uden autisme er generelt tilfredse med deres børns skolegang i en Nest klasse. Det pædagogiske personale er positive og oplever, at Nest rammen frisætter dem til at fokusere på deres undervisningsopgave. De professionelle omkring Nest vurderer, at de lykkes med at skabe inkluderende læringsmiljøer.

Nest er også bæredygtig i et økonomisk perspektiv. Beregningerne fra Børn og Unge viser, at der kan etableres et Nest tilbud for en forventet årlig merudgift på 750.000 kr., hvilket svarer til en merudgift på 6.700 kr. pr. elev med ASF. Dette skal ses i lyset af, at den gennemsnitlige udgift til en elev med ASF i målgruppen for Nest medfører en årlig udgift på ca. 191.000 kr.

BØRNENES OG DE UNGES FÆLLESSKABER PÅ FRITIDS- OG UNGDOMSSKOLEOMRÅDET

Fritids- og ungdomsskolen har som et af sine formål at fremme børns og unges evne til at indgå i forpligtende relationer og fællesskaber. I fritids- og ungdomsskoleområdet miljøer er børn og unge sammen med andre børn og unge i både strukturerede og ustrukturerede fællesskaber. Her udvikler børnene og de unge deres sociale kompetencer, og de øver sig i at tage ansvar og give plads til andre. De alternative læringsmiljøer inden for fritids- og ungdomsskoleområdet har desuden en vigtig funktion i relation til at give børnene og de unge muligheder for mere interessebårne fællesskaber.

Fællesskaberne for børnene og de unge inden for fritids- og ungdomsskoleområdet i Aarhus er kendetegnet ved, at børnene og de unge "stemmer med fødderne". Det er frivilligt at være med, og børnene og de unge kommer, fordi de gerne vil deltage. Det der gør, at børnene og de unge benytter sig af fritids- og ungdomsskoleområdets tilbud, er især interessen for aktiviteterne, muligheden for selv at være medskabende og udøve handlekraft, kammeratskaberne og relationerne til de voksne.⁵

Børnene og de unges svar på klubtrivselsmålingen viser, at 86,5 % kommer i klubben for fællesskabets skyld og for at være sammen med deres venner. Særligt på de mellemste klassetrin svarer børnene, at fællesskabet og vennerne betyder meget for, om de kommer i klubben.

Samtidig viser klubtrivselsmålingen, at 97,8 % af de børn og unge, der kommer i klub, har en eller flere gode venner i klubben. 72,7% af dem, der går i klub, har fået nye venner i løbet af den tid, de har tilbragt i klubben. Analyser i tidligere kvalitetsrapporter i Børn og Unge underbygger, at børn og unge, der oplever mobning i skolen, oplever at få nye venner i klubben.

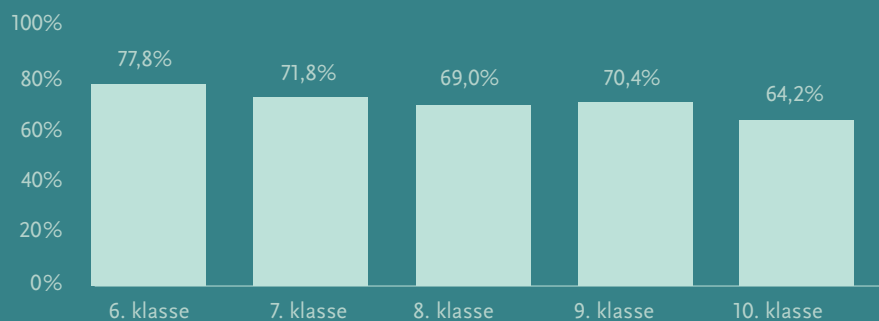
I relation til at skabe attraktive og sunde fællesskaber i klubben har det betydning, at klubberne tiltrækker et bredt udsnit af børnene og de unge i lokalområdet. Tabel 1.2 viser andelen af børn og de unge, der er medlem af en fritids- eller ungdomsklub. Andelen af børn og unge i fritidsklub har været nogenlunde konstant i perioden. Der er dog sket en stigning i medlemsandelen fra 2017/18 i forbindelse med, at fritidsklubbernes målgruppe er blevet udvidet med 4. klasse.

Der har været en svag stigning i andelen af unge i ungdomsklub fra 22,8 % til 25,7 %. Indskrivningstallene viser dog samtidig, at der på fritids- og ungdomsskoleområdet er en udfordring forbundet med at tiltrække den ældste del af målgruppen (unge fra 7. klasse og til og med 17 år). Indskrivningsandelen falder således markant med stigende klassetrin (se figur 1.2).

⁵Danmarks Evalueringsinstitut (2018). *Børn og Unges brug af fritids- og klubtilbud*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

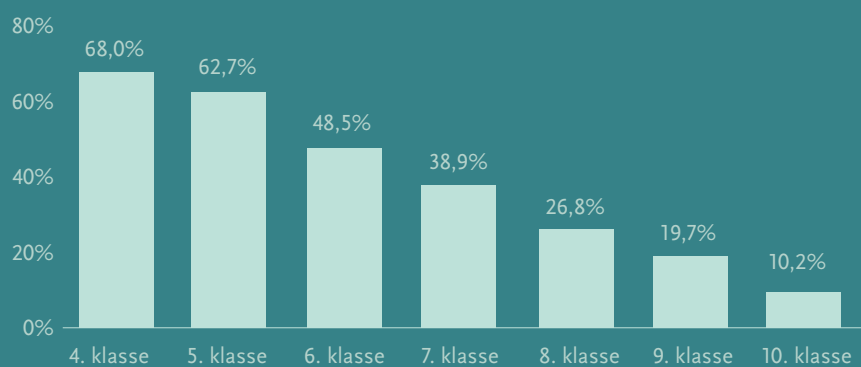
FIGUR 1.1

Andel klubmedlemmer, der svarer, at fællesskab/venner i høj grad eller i meget høj grad har betydning i forhold til at komme i klubben.

FIGUR 1.2

Andel børn og unge indskrevet i klub fordelt på klassetrin.

ANDEL BØRN OG UNGE
INDSKREVET I KLUB

68%

i 4. klasse

TABEL 1.2: ANDEL BØRN OG UNGE INDSKREVET I KLUB⁶

SKOLEÅR	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Fritidsklub 5.-6. klasse	53,2 %	55,2 %	-	-
Fritidsklub 4.-6. klasse	-	-	60,6 %	59,7 %
Ungdomsklub 7. klasse til 17 år	22,8 %	23,9 %	25,2 %	25,7 %

I relation til ovenstående tabel er det vigtigt at være opmærksom på, at klubben som enhed kun er en del af det samlede tilbud, som fritids- og ungdomsskoleområdet (UngiAarhus) tilbyder og udvikler for at være relevant og vedkommende for de unge. Her indgår således også åbne og matrikelløse aktiviteter for de unge. Fritidsundervisningen i ungdomsskolen er herudover en meget vigtig del af det samlede fritidstilbud for unge i Aarhus. Ungdomsskolen laver fx valgfag på gymnasier og "masterclasses", dronehold, musikstarter-camps på tværs af byen og håndholdte indsatser for dem, der har brug for noget individuelt. Fælles for aktiviteterne er, at der er fokus på at tilbyde alternative læringsmiljøer, hvilket kan gøres i samarbejde med eksterne parter som ungdomsuddannelserne, frivillige og byens kulturinstitutioner. Fritids- og ungdomsskolen har således en bred og nuanceret vifte af tilbud og muligheder til de unge i Aarhus.

INKLUDERENDE FÆLLESSKABER PÅ FRITIDSOMRÅDET

Inklusion af sårbare og udsatte børn og unge i de almene fællesskaber udgør en kerneopgave for fritids- og ungdomsskoleområdet i Aarhus Kommune. Dette arbejde har forebyggelsesstrategien som sit grundlag. Det fritidspædagogiske arbejde tager afsæt i at styrke de beskyttende faktorer omkring barnet eller den unge, herunder venskaber, uddannelse, familie og medborgerskab. Samtidig skal risikofaktorerne

som faglige vanskeligheder eller negative sociale forhold mindskes. Fravær i skolen kan være et symptom på, at barnet eller den unge mistrives. Her er det fritids- og ungdomsskoleområdets opgave at se bag om fraværet og arbejde med årsagerne hertil. Måske er barnet eller den unge fagligt udfordret, eller måske har han eller hun svært ved at indgå i fællesskaber. Barnet eller den unge kan også være udfordret på sin kapacitet til at reflektere og have omtanke for konsekvensen af sine handlinger eller have svært ved at mærke efter og give udtryk for, hvad han eller hun har brug for.

På fritids- og ungdomsskoleområdet i Aarhus løses også specialpædagogiske opgaver i forhold til brugere med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne med henblik på at kunne give alle børn og unge det tilbud, de har brug for, og samtidig skabe, fastholde og udvikle det fritidspædagogiske faglige afsæt.

Det er vanskeligt på baggrund af tilgængelige data at vurdere, i hvilken grad fritids- og ungdomsskolen lykkes med at inkludere sårbare børn og unge i fællesskabet. Partnerskabsaftalerne mellem skolerne og fritids- og ungdomsskoleområdet udgør en formaliseret ramme for det gensidigt forpligtende samarbejde mellem skolerne og fritids- og ungdomsskolen. Der er herudover i høj grad tale om en samarbejdsopgave som bl.a. går på tværs af Børn og Unge og Sociale forhold og Beskæftigelse, når Aarhus Kommune skal lykkes med det forebyggende arbejde.

⁶ Indskrivningstal opgjort pr. 1. oktober. Populationen omfatter alle elever med bopæl i Aarhus Kommune uanset skole- og klassetype. Fra skoleåret 2017/18 er SFO ikke længere et tilbud til elever i 4. klasse.

DE PÆDAGOGISKE RAMMER FOR ET GODT LÆRINGSMILJØ

En god og stimulerende undervisning i skolen er kendetegnet ved, at børnene og de unge får passende udfordringer både fagligt, socialt og personligt.

Det sker, når eleverne møder en varieret undervisning og varierede pædagogiske aktiviteter, hvor de får mulighed for at indtage en aktiv rolle og oplever, at deres egne initiativer og ideer værdsættes. Det er samtidig vigtigt, at deres læreproces understøttes gennem tydelige rammer og mål for undervisningen og de pædagogiske aktiviteter. I skolen tales om "læringssynet", forstået som de professionelle forestillinger om, hvilket læringsmiljø eleverne skal møde.

Det, at de unge "stemmer med fødderne" inden for fritids- og ungdomsskolen, har betydning for relationen mellem børnene, de unge og personalet. Det er således afgørende, at ansatte, aktiviteter, fysiske rum etc. kan gøre sig gældende og er relevante for børnene og de unge. Det er med dette afsæt, at personalets kompetencer til at arbejde med relationerne med børnene og de unge bliver afgørende. For hvis man ikke som voksen er relevant for barnet eller den unge, kan man ikke komme til at udføre sit pædagogiske arbejde.

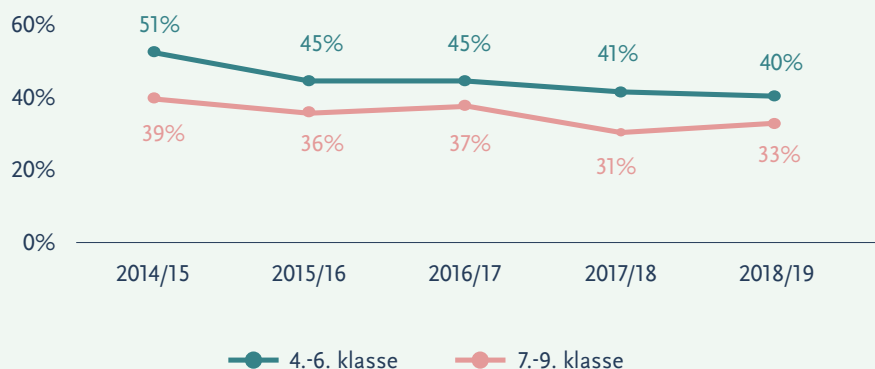
DE PÆDAGOGISKE RAMMER FOR LÆRINGSMILJØET I FOLKESKOLEN

Danmarks Evalueringsinstitut har i den tidligere nævnte undersøgelse på skoleområdet afdækket, hvad der ifølge eleverne kendetegner motiverende undervisning. Elevernes beskrivelse af motiverende og lærerig undervisning indeholder de samme elementer, som forskningen definerer som god undervisning og god klasseledelse.

Overordnet giver eleverne i undersøgelsen udtryk for, at det har stor betydning for deres skoledag og tilgang til undervisningen, om de oplever at være en del af et godt og trygt læringsmiljø. Ud over relationerne mellem eleverne (som er behandlet ovenfor) fremhæver eleverne relationerne til lærerne og muligheden for at koncentrere sig i undervisningen.

FIGUR 1.3

Andel elever i 4.-9. klasse, der er enige eller helt enige i, at undervisningen giver dem lyst til at lære mere.

MOTIVERENDE UNDERVISNING I FOLKESKOLEN

Eleverne i undersøgelsen fra Danmarks Evalueringsinstitut fremhæver muligheden for at være aktiv og involveret i undervisningen som et motiverende element. De peger også på, at de motiveres af at blive udfordret på et passende fagligt niveau.

I den nationale trivselsundersøgelse vurderer eleverne, om de er enige i, at undervisningen giver lyst til at lære mere. Over en femårig periode er der et fald i andelen af elever, som er 'enige' eller 'helt enige' i, at undervisningen giver dem lyst til at lære mere. Data for skoleåret 2018/19 viser, at det lidt oftere er piger (38 %) end drenge (36 %), der er enige i, at undervisningen giver lyst til at lære mere.

ELEVER OM MOTIVERENDE UNDERVISNING

"Når vi laver noget forskelligt, fordi det er bare træls, hvis man konstant kigger ned i en bog."

"Man får overskud (af at være ude). Hvis vi kan være mere ude (i undervisningen) og have flere aktiviteter, hvor man bevæger sig, så får man også mere overskud til næste time. Man er mere frisk."

(Elever i udskoling)

FIGUR 1.4

Andel elever i 4-9. klasse, der er enige eller meget enige i, at undervisningen giver dem lyst til at lære mere fordelt på skolerne.

Trivselsundersøgelsen på skoleområdet i Aarhus viser også, at en større andel af eleverne på de små klassetrin end i udskolingen er enige i, at undervisningen giver lyst til at lære mere, nemlig 44 % af eleverne på 4. klassetrin og 33 % for 9. klassetrin. Denne tendens til faldende motivation i udskolingen er også behandlet i tidligere kvalitetsrapporter fra Børn og Unge, og findes ligeledes nationalt. I forlængelse heraf er Børn og Unge i gang med et udviklingsarbejde i forhold til motiverende læringsmiljøer i folkeskolen (se case nedenfor).

Elevernes besvarelser viser desuden en ret stor forskel mellem skolerne i elevernes vurdering af, om undervisningen giver dem lyst til at lære mere. På den skole, som har den højeste andel, svarer 52 % af eleverne, at undervisningen giver dem lyst til at lære mere. Modsat er der skoler, hvor ca. 25 % af eleverne er enige i at undervisningen giver lyst til at lære mere.

Analysen i forbindelse med kvalitetsopfølgningen viser en sammenhæng mellem elevernes trivsel og deres svar på, om undervisningen er motiverende. Jo bedre man trives i sin klasse, jo mere enig er man også i, at undervisningen giver lyst til at lære mere. Blandt elever, der 'meget tit' er glade for deres klasse, er 81,5 % samtidig enige i, at undervisningen giver lyst til at lære mere. For de elever, der derimod 'aldrig' er glade for klassen, synes kun 20,9 %, at undervisningen giver lyst til at lære mere. Det samme er tilfældet i relation til mobning, hvor sandsynligheden for, at man svarer, at undervisningen ikke giver lyst til at lære mere, stiger betydeligt, hvis man oplever mobning.

Elevernes svar i trivselsundersøgelsen peger overordnet på, at der er en sammenhæng mellem generel social trivsel i klassen, oplevelsen af læringsmiljøer og faglig udvikling. At være en positiv del af fællesskabet er med andre ord meget vigtigt for læring og udvikling.

MOTIVERENDE UNDERVISNING I FOLKESKOLEN I AARHUS

Som en del af arbejdet med den fælles Ungehandlingsplan mellem MBU og MSB er der fra 2019 nedsat en arbejdsgruppe, der har til formål at give anbefalinger til, hvordan skolerne kan arbejde med motiverende undervisning i Aarhus. Interviews på aarhusianske folkeskoler i forbindelse med det aktuelle udviklingsarbejde viser, at når eleverne oplever mening med undervisningen, beskriver de den som sjov, varieret, med skift og gerne med vekslen mellem selvstændigt arbejde og gruppearbejde.

De fortæller, at meningsfuld undervisning gør dem nysgerrige, motiverede og engagerede. Interviewene viser også, at eleverne føler sig godt tilpas i

klassen og i deres relation til lærerne, når de bliver mødt i øjenhøjde, bliver anerkendt som dem, de er, og når læreren prøver at forstå motiverne bag elevernes handlinger. Elevernes udsagn understøtter, at inddragelse af elevernes perspektiv er vigtig – det gælder i forhold til både valg af undervisningsformer og evaluering af, hvordan de læreprocesser, som læreren tilrettelægger for eleverne, fungerer i praksis.

En sådan systematisk inddragelse kan inspirere og styrke læringsmiljøer, relationer og medbestemmelse. Arbejdet skal lede til anbefalinger om, hvordan skolerne kan arbejde med motiverende udskoling.

CASE

MOTIVERENDE PRAKSISFAGLIG UNDERVISNING PÅ LISBJERGSKOLEN

Lisbjergskolen ønsker at styrke elevernes mulighed for at lære og øve sig på mange måder. Undervisningen skal tilrettelægges, så alle elever kan være aktivt deltagende og problemløsende og få mulighed for at producere viden, færdigheder og holdninger – sammen med praksisfaglige kompetencer, der forstås både håndværksmæssigt og bogligt.

Skolen arbejder med at skabe en 'produktionsdidaktik', hvor al undervisning på sigt gennemføres med lærerformidling (20 %), elevproduktion via undersøgelse, skabelse af et produkt, afprøvning og mulighed for at justere (60 %) samt fremlæggelse med fælles refleksion, videndeling og evaluering (20 %).

Skolen prioriterer tid til at gøre didaktikken til et fælles grundlag og til lærernes 'produktudvikling'. Som eksempel har de enkelte lærere – med sparring og feedback fra skolens læringsvejledere – udarbejdet og gennemført 'eksemplariske forløb'.

CASE

BRUGEN AF TEKNOLOGI OG MOTIVERENDE LÆRINGSMILJØER

Undersøgelser foretaget af Undervisningsministeriet viser, at en kvalificeret brug af teknologi i undervisningen kan styrke elevernes motivation.

I Aarhus Kommune arbejder de fleste elever på mellemtrinnet bl.a. med mikrocomputeren micro:bit, der kan hjælpe til med at løse virkelighedsnære problemstillinger og udfordringer i kombinationen mellem det analoge og digitale.

Eleverne lærer at programmere micro:bit ved hjælp af simpel kodning, så de oplever at kunne beherske teknologi, men også får en forståelse for, at al teknologi er lavet med en intention. Flere skoleklasser fra kommunen deltog i efteråret på Danmarks Radios lærings-event ultra:bit camp, der var opbygget omkring micro:bit. Arbejdet med micro:bit i undervisningen bidrager til et afvekslende og motiverende læringsmiljø.

ELEVERNES OPLEVELSE AF MEDBESTEMMELSE

Eleverne i undersøgelsen fra Danmarks Evalueringsinstitut om elevernes oplevelse af skoledagen og undervisningen peger desuden på, at det er vigtigt, at de føler sig set, hørt, involveret og taget alvorligt. Eleverne giver samtidig udtryk for, at det ikke altid er tilfældet. Børns og unges oplevelse af medbestemmelse er derfor også relevant i forhold til vurderingen af læringsmiljøet. I en undervisningssammenhæng er medbestemmelse med til at skabe ejerskab og motivation for egen læring.

Trivselsundersøgelsen på skoleområdet i Aarhus viser, at 13 % af børn og unge i udskolingens synes, at de 'tit' eller 'meget tit' er med til at bestemme, hvad klassen skal arbejde med. Det er en lille stigning i forhold til tidligere år (11 % i både 2016/17 og 2017/18). Fra 4. klassetrin til 8. klassetrin falder andelen af børn og unge, som 'tit' eller 'meget tit' oplever, at de og deres kammerater har medbestemmelse på klassen fra 16 % i 4. klasse til 9 % i 8. klasse. På de sidste klassetrin i udskolingens stiger andelen af elever, som synes, at de 'tit' eller 'meget tit' er med til at bestemme, hvad der skal arbejdes med i klassen.

Samme tendens ses i forhold til, om eleverne oplever, at deres ideer bliver brugt i undervisningen. 42 % af eleverne i 4. klasse er 'enige' eller 'meget enige' i, at læreren bruger deres ideer i undervisningen – denne andel af 'enige' eller 'meget enige' falder for hvert klassetrin til 27 % i 7. klasse. På udskolingens sidste klassetrin er der igen en lille stigning i andelen af elever, der oplever, at læreren bruger deres ideer i undervisningen. Ifølge eleverne er der således en udfor-
dring i graden af medbestemmelse.

ELEVERS UDSAGN OM MEDBESTEMMELSE

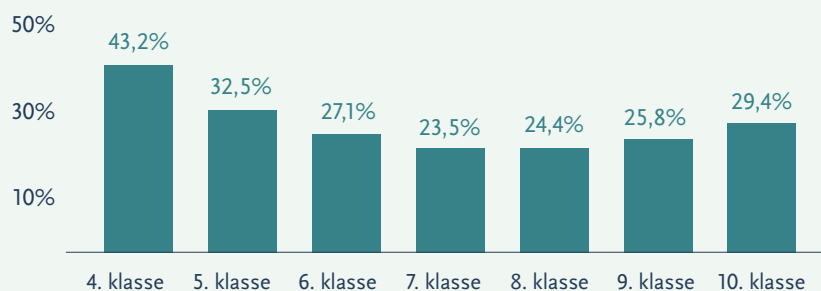
"Når det er en lærer, som ikke kun selv vil snakke, men som også tit spørger ind til ting. Hvor man også får børnene ind i det, og så gælder det også meget om deres stemme ..."

"Når hun spørger: 'Hvad syntes I var sjovt? Kunne I tænke jer at prøve det igen?'... Så tager hun det ind næste gang."

(Elever i udskolingens)

FIGUR 1.5

Andel elever i 4.-9. klasse, der er enige eller meget enige i, at lærerne sørger for, at elevernes ideer bliver brugt i undervisningen.

RELATIONEN MELLEMLÆRER OG ELEVER

Undersøgelsen foretaget fra EVA viser, at elevernes relationer til lærerne er meget central for deres oplevelse af læringsmiljøet og for deres engagement og lyst til at byde ind i undervisningen.

Relationen mellem lærer og elev afhænger fx af, om den er præget af irettesættelser og dårlig stemning, eller om eleverne oplever at kunne komme til orde, at blive mødt med anerkendelse og at få hjælp af lærerne. Ifølge eleverne i undersøgelsen fra EVA er relationen god, når eleverne føler sig set, hørt, involveret og taget alvorligt. De giver samtidig udtryk for, at det ikke altid er tilfældet.

Elevernes svar i trivselsundersøgelsen viser, at 67 % af eleverne 'enige' eller 'meget enige' i, at lærerne er gode til at støtte og hjælpe dem, når de har behov for det. Undersøgelsen peger dog også på, at jo ældre eleverne er, jo færre oplever, at lærerne er gode til at støtte og hjælpe dem. I 4. klasse er 74 % enige i, at lærerne er gode til at hjælpe og støtte, mens andelen er 64 % i 9. klasse.

ELEVERS UDSAGN OM GODE RELATIONER

"Det er, når at læreren ligesom er god til at give viden videre til eleverne."

"At læreren hjælper én, hvis man har svært ved noget."

"At man kan have det sjovt med dem personligt."

"Den positive stemning er ret vigtig. Hvis læreren er træt, så bliver man også selv træt. Det smitter meget af."

(Elever i udskolingen)

CASE

ARBEJDET MED RELATIONSKOMPETENCER PÅ GAMMELGAARDSSKOLEN

Lærernes relationskompetence er kompetencen til at indgå i positive relationer med den enkelte elev og klassen som helhed, der fremmer elevernes alsidige udvikling, dvs. både deres faglige, sociale og personlige udvikling. Samtidig er lærerens relationskompetence med til at muliggøre, at klassen kan etableres som et stærkt læringsmiljø og fællesskab – hvor alle voksne og børn agerer "relationskompetent".

Gammelgaardsskolen har gennem en årrække arbejdet med relationskompetence og mindfulness i konkrete klasser. På baggrund af de tidligere års arbejde

udbreder skolen arbejdet, blandt andet via en fælles indsats om alsidige udvikling. En konkret handling i arbejdet med den alsidige udvikling er udarbejdelsen af sociale årsplaner for årgangen og den enkelte klasse. De sociale årsplaner sætter pejlemærker for de enkelte klasser, der tager afsæt i, at det er i samværet med andre, man selv dannes og udvikles.

I elevtrivselsmålingen ligger Gammelgaardsskolen i den bedste tredjedel af skolerne i relation til elevernes vurdering af, om undervisningen giver dem lyst til at lære mere.

KLASSELEDELSE OG "RO I KLASSEN"

At kunne koncentrere sig i et roligt miljø i undervisningen er også vigtigt for eleverne. I undersøgelsen fra EVA, giver eleverne udtryk for, at uro præger læringsmiljøet og er et stort problem i deres undervisning. Det går igen, at eleverne oplever uro i undervisningen, og at det kan være forstyrrende og ubehageligt at være i. Eleverne beskriver, at de finder det ubehageligt at deltage i en undervisning præget af uro, og nogle oplever gener som hovedpine, træthed og manglende koncentration som følge af uroen.

Elevernes svar i trivselsundersøgelsen på de aarhusianske folkeskoler viser, at 48 % af eleverne oplever, at det tit eller meget tit lykkes lærerne hurtigt at få skabt ro i klassen. Færre elever i 6. og 7. klasse oplever, at lærerne hurtigt kan få skabt ro i klassen i sammenligning med de øvrige klassetrin i udskolingen. Der er således et potentiale i forhold til at styrke klasseledelseskompetencerne. En relevant pointe fra ledernes drøftelser er dog også betydningen af at få forældrene på banen i denne sammenhæng.

Udsatte børn og unge har ofte brug for udvidet struktur, overblik og forudsigelighed i læringsmiljøet. Selv om disse elementer er velkendte i specialpædagogiske sammenhænge, er de også relevante på almenområdet – ingen børn tager skade af et læringsmiljø, der er let at afkode. Strukturen og forudsigeligheden i læringsmiljøet er dog en forudsætning for, at børn med særlige behov kan opleve sig som hørende til og bidragende ind i fællesskabet, og er dermed afgørende for inkluderende læringsmiljøer og gode pædagogiske rammer for alle børns læring og udvikling.

I Børn og Unge understøtter PPR's udredninger og kompetenceudviklingstiltag de professionelle i at tilrettelægge inkluderende læringsmiljøer, der er tilpasset elevernes særlige behov, hvad enten det er i mindre fællesskaber som en specialklasse, en specialskole eller i større læringsmiljøer i almenområdet.

UNGDOMSSKOLENS TILBUD OM KARRIERETOGET

Karrieretoget er et tilbud målrettet unge under 18 år, der har afbrudt en gymnasial uddannelse, og som gerne vil tilbage på sporet. Der undervises i dansk, matematik, engelsk og samfundsfag. Der er ikke karakterer og eksamener i Karrieretoget. I dag er alle 11 elever på det seneste hold i gang med en gymnasial uddannelse.

Pernille Nguyen, der har været elev på Karrieretoget, udtaler: "Karrieretoget er ikke bare en mellemstation. Det blev en proces i sig selv at gå der, hvor jeg blev

bygget op igen, og hvor jeg kom til at tro mere på mig selv. Det gik op for mig, at det sociale i en klasse er meget vigtigt for at have en god skolegang – du lærer meget mere, når du også har det godt med dine klassekammerater".

Karrieretoget er dermed et eksempel på ungdomsskolens tilbud med en helhedsorienteret tilgang til de unges læring og udvikling, der er målrettet unge, som har afsluttet grundskolen.

DE PÆDAGOGISKE RAMMER FOR LÆRINGSMILJØET PÅ FRITIDSOMRÅDET

Skolefritidsordningerne spiller en vigtig rolle på skolerne i understøttelsen af læringsmiljøet både ind i undervisningen og på fritidsdelen som selvstændigt område. I henhold til folkeskoleloven skal byrådet beslutte mål- og indholdsbeskrivelsen for skolefritidsordningerne (SFO). Mål- og indholdsbeskrivelsen udgør den overordnede ramme for det pædagogiske arbejde i SFO'erne. Byrådet har her lagt vægt på at sikre lokalt engagement og indflydelse. Derfor tjener mål- og indholdsbeskrivelsen som inspiration for skolebestyrelsens og SFO-forældrerådets beslutning om valg af temaer, samt ledelsens udmøntning heraf. Det betyder også, at de af byrådet opstillede temaer for indholdet i SFO'erne kan erstattes af andre lokale temaer og tilpasses de lokale forhold.

Byrådet har med FU-planen besluttet, at det fælles pædagogiske grundlag for fritids- og ungdomsskoleområdet i Aarhus skal tage afsæt i Jan Tønnesvangs vitaliseringspsykologiske perspektiv i form af vitaliseringsmodellen (Vital) og modellen for kvalificeret selvbestemmelse (KvaS) – tilsammen KvaS-Vital.

De fysiske og pædagogiske miljøer inden for fritids- og ungdomsskoleområdet fungerer som vitaliseringsmiljøer for børnene og de unge, hvor den enkelte bliver mødt ud sine behov – det gælder eksempelvis at blive set som den, man er, at høre til og at have passende udfordringer. Med Vital har fritids- og ungdomsskoleområdet fokus på de relationer og miljøer, der vitaliserer børnenes og de unges psykologiske behov.

Med KvaS sættes der fokus på børnenes og de unges kompetenceudvikling og de betingelser, der har indvirkning på deres dannelse. Dette pædagogiske grundlag har på fritids- og ungdomsskoleområdet skabt yderligere fokus på at etablere børne- og ungemiljøer, der giver børn og unge medbestemmelse og mulighed for at arbejde kompetencebaseret med deres udvikling af både faglige, sociale og personlige kompetencer.

I klubtrivselsmålingen svarer 50,8 % af de adspurgte, at de 'tit' eller 'meget tit' er med til at bestemme, hvad de og deres kammerater skal lave. 35 % svarer 'engang imellem', og 13,9 % synes, at de 'sjældent' eller 'aldrig' er med til at bestemme aktiviteter. Klubtrivselsmålingen peger også på, at 66 % af børnene og de unge oplever, at der er en voksen i klubben, som de kan tale med om svære ting og problemer. 7,2 % mener modsat, at der ikke er en voksen i klubben, de kan diskutere eventuelle problemer med. Lidt flere drenge (69,5 %) end piger (62,2 %) oplever, der er en voksen i klubben, de kan tale om svære ting med. 71,7 % har i klubben en voksen, som de kan tale med om deres planer for fremtiden.

Fritidsundervisning er herudover ungdomsskolernes kerneopgave. Her er undervisning og læring kendetegnet ved at være lyststyret og ikke pensumstyret. Det betyder i praksis, at de unge har stor indflydelse på undervisningens indhold, form og mål. Det gør fritidsundervisningen til også at være en demokratisk øvebane for deltagerne. Ungdomsskolen i Aarhus løser således en vigtig opgave i at udbyde og gennemføre fleksible læringsforløb i både de unges fritid og i samarbejde med skoler og UU. Undervisningen kan også tilrettes meget fleksibelt, hvilket både viser sig i forhold til læringsforløbenes indhold og i forhold til de rammer, som læringen foregår inden for. Som tidligere nævnt var der i skoleåret 2018/19 i alt 7.584 deltagere af ungdomsskolens tilbud fordelt på fordelt på 288 hold.

SKOLEFRITIDSORDNINGEN (SFO) PÅ LYSTRUP SKOLE

På Lystrup Skole udspringer arbejdet med et stærkt læringsmiljø i SFO'en af byrådets beslutning om mål og indholdsbeskrivelse om at styrke barnets personlige, kulturelle og sociale kompetencer.

Når lærere og pædagoger er sammen i undervisningsdelen, er pædagogens fokus på faget som middel i en pædagogisk kontekst – og i fritidsdelen er udgangspunktet, at alle aktiviteter er midler i en pædagogisk kontekst. Det vil sige, at aktiviteterne ikke er mål i sig selv, de bruges aktivt og målrettet i arbejdet med at skabe fællesskaber og trivsel på tværs af årgange og klasser.

Et tæt og ambitiøst samarbejde pædagoger og lærere imellem i klasse- og årgangsteam danner baggrund for målrettede pædagogiske interventioner på tværs af undervisnings- og fritidsdel.

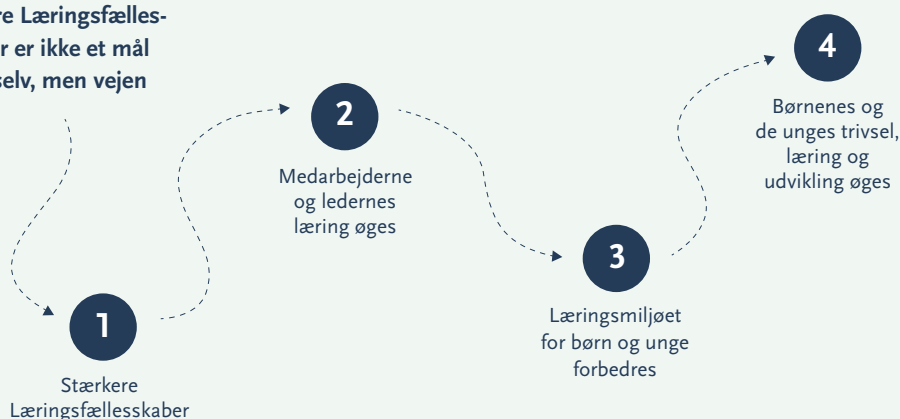
I SFO'en på Lystrup Skole er der udviklet et dialog- og kompetencehjul, der blandt andet danner datagrundlaget for dialog og refleksion kollegaer imellem og i skole-hjem-samarbejdet. Dialogerne og refleksionerne danner fundamentet for nye prøvehandling i det pædagogiske arbejde.

STÆRKERE LÆRINGSFÆLLESSKABER I BØRN OG UNGE

I indledningen til dette kapitel, blev det fremhævet at de professionelle læringsfællesskaber og deres samarbejde omkring børnenes og de unges læring, udvikling og trivsel, har stor betydning for læringsmiljøet på 6-18-årsområdet. I dette afsnit rettes derfor fokus mod, hvordan der i Børn og Unge arbejdes med at udvikle samarbejdskulturen og evalueringskulturen inden for rammerne af Stærkere Læringsfællesskaber.

Stærkere læringsfællesskaber er ikke et mål i sig selv. Målet er at løfte børnene og de unges trivsel, læring og udvikling samtidig med, at der udvikles en samarbejdskultur, der styrker de professionelle dømmekraft.

Stærkere Læringsfællesskaber er ikke et mål i sig selv, men vejen

Stærkere Læringsfællesskaber udvikler sig gennem åbne og reflekterende dialoger imellem de professionelle, hvor vi inddrager data, viden og erfaringer, så alle får mulighed for at lære sammen, af hinanden og med hinanden på tværs af professioner og medarbejder- og ledelsesniveauer. En stærk samarbejdskultur mindsker samtidig følelsen af at stå alene med ansvaret for det enkelte barn, gruppe eller opgave.

"Det er en stor udfordring, at der ikke er en fælles forståelse af, hvad et godt læringsmiljø er. Det kan være forskelligt fra den ene lærer eller pædagog til den anden. Som det er lige nu, er læringsmiljøer meget lokalt praktiserende, men vi er godt på vej mod noget fælles."

(Skoleleder)

"Vi kan blive skarpere på den fælles forståelse – særligt i forhold til motorikken. Vi ville gerne kigge på det motoriske aspekt, og da vi ville indsamle data herpå, fandt vi ud af, at vi slet ikke var enige."

(Dagtilbudsleder)

Ved at styrke den professionelle dømmekraft og udvikle den faglige identitet giver læringsfællesskabet nye perspektiver på vores handlinger og hjælper os til at træffe mere nuancerede beslutninger i vores praksis. Dette har en positiv betydning for læringsmiljøet for vores børn og unge.

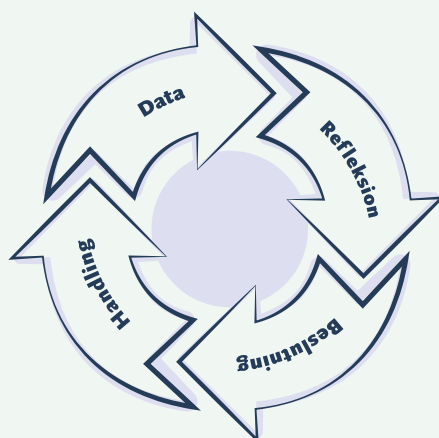
Et stærkt læringsfællesskab:

- sætter børnene og de unges læring og udvikling i fokus
- gør læringsmiljøet og den pædagogiske praksis til et fælles anliggende, og
- fokuserer på viden frem for antagelser.

Kernen i Stærkere Læringsfællesskaber er at udvikle en lærende samarbejdskultur, hvilket gør ledelsens rolle som kulturbærere afgørende. Det er forventningen, at ledelsen går forrest og som rollemodel sætter sig selv i spil som læringsledere og sparringspartnere i forskellige sammenhænge. Ledelsen skal være et spejl for medarbejdernes udviklingsprocesser og har en væsentlig opgave i vedholdende at fokusere på udviklingen af Stærkere Læringsfællesskaber.

REFLEKSION OVER DATA

Ud fra "mindsettet" i Stærkere Læringsfællesskaber handler en datainformeret praksis om at sætte sin viden i spil ved at anlægge en undersøgende og læringsorienteret tilgang til egen og kollegers praksis. Gennem systematisk opsamling af data, herunder egne observationer, styrkes beslutningskraften for den enkelte medarbejder og leder og for læringsfællesskabet.

Læringscirklen med inspiration fra Kolbs læringscirkel

Stærkere Læringsfællesskaber har derfor fokus på at styrke den faglige refleksion hos medarbejderne i hele organisationen med afsæt i både kvantitative og kvalitative data. Data kan dække over børnenes og de unges egne produktioner, meninger, udtryk for trivsel og hvad de er optagede af samt forældrenes informationer, holdninger og tilfredshed. Data er også det pædagogiske personales erfaringer, viden fra observation af børnenes leg og fortællinger fra praksis. Sidst men ikke mindst er data også viden baseret på forskning, resultater af evidensbaserede undersøgelser, socioøkonomi, vurderingsredskaber til fx sprog og robusthed m.v. Læringscirklen er den fælles model, der bruges i Børn og Unge som ramme for datainformeret praksis.

SOCIAL KAPITAL I BØRN OG UNGE

Den sociale kapital i Børn og Unge er vigtig i arbejdet med Stærkere Læringsfællesskaber, og en styrkelse af den sociale kapital har positiv betydning for læringsmiljøet. Den sociale kapital har således stor betydning for kerneopgaven, hvilket er underbygget af både danske og internationale undersøgelser som viser, at arbejdspladser med høj social kapital har højere trivsel, bedre kvalitet, lavere sygefravær, højere produktivitet og er bedre til at være innovative sammen.

Den seneste måling af social kapital fra 2019 viser, at den sociale kapital blandt medarbejderne på skolerne er lavere sammenlignet med andre arbejdspladstyper i Børn og Unge. Der har dog været fremgang i den sociale kapital fra 2018 til 2019 for både undervisnings- og SFO-personalet på skolerne.

Den sociale kapital blandt medarbejderne på fritids- og ungdomsskoleområdet ligger omkring gennemsnittet for alle medarbejdere i Børn og Unge, og der har ligeledes været en fremgang i den sociale kapital fra 2018 til 2019 for medarbejderne på fritids- og ungdomsskoleområdet.

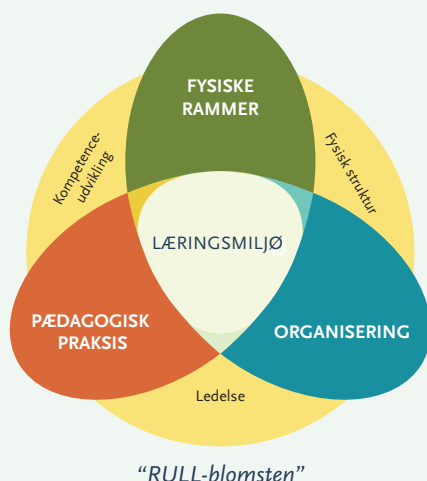
DE FYSISKE RAMMERS BETYDNING FOR LÆRINGSMILJØET

I dette afsnit undersøges de fysiske rammers betydning i forhold til at understøtte gode læringsmiljøer for børn og unge på 6-18-årsområdet. De fysiske rammer har fx stor betydning for de professionelle mulighed for at lave differentierede læringsmiljøer for børnene og de unge. De fysiske rammer kan således fungere som en ”tredje pædagog”, når de understøtter børnenes og de unge læreprocesser.

De professionelle viden om de fysiske rammers betydning er dermed også vigtig. Dette afsnit beskriver de professionelle fokus på indretningen og udnyttelsen af de eksisterende fysiske rammer, og hvordan man lokalt udnytter de eksisterende ressourcer bedst muligt.

DE FYSISKE RAMMERS BETYDNING FOR DET GODE LÆRINGSMILJØ

Den såkaldte RULL-blomst nedenfor viser, hvilke faktorer der har betydning for det gode læringsmiljø. De fysiske rammer udgør sammen med den pædagogiske praksis og organisering udgangspunktet for det gode læringsmiljø. Hvis der ændres på den pædagogiske praksis og organisering, vil det stille nye krav til de fysiske rammer. Hvis de fysiske rammer ikke er tilpasset og understøtter den pædagogiske praksis, kan det fysiske læringsmiljø have negativ betydning for den pædagogiske praksis.

Der er en lang række faktorer, der har betydning for det fysiske læringsmiljø. En forkert akustik (lang efterklangstid) i et læringsrum kan fx betyde, at eleverne i skolen ikke kan høre konsonanterne, hvilket vil udfordre den sproglige udvikling. Et for højt støjniveau kan ligeledes give hovedpine og medvirke til, at børnene og de unge har svært at koncentrere sig. Hvis CO₂-indholdet og temperaturen i læringsmiljøerne er for høje, er det vanskeligt at koncentrere sig, og man bliver træt og får hovedpine. Belysningen i rummene er også en selvstændig faktor i det fysiske læringsmiljø, og det skal tilpasses de pædagogiske aktiviteter og anvendes aktivt med henblik på at øge koncentrationen, opmærksomheden, farvegivelsen og kontrasterne. Endelig tager man i indretningen hensyn til de forskellige behov, som børn og unge har i læringsaktiviteter.

Børn og Unges fysiske læringsmiljøer på 6-18-årsområdet har forskellig karakter med udgangspunkt i deres formål – fra skoler over fritidsklubber til pædagogiske legepladser og forskellige former for autentiske læringsmiljøer med værksteder, køkkener m.v.

BØRN OG UNGES FOKUS PÅ AT UNDERSTØTTE DET GODE FYSISKE LÆRINGSMILJØ

Moderniseringer i Aarhus Kommune planlægges, så både den tekniske og pædagogiske modernisering af de fysiske rammer foretages i sammenhæng. I arbejdet med skolernes indeklime er der valgt en flerstreget indsats, der skal kvalificere Børn og Unges strategi på både skole- og fritids- og ungdomsskoleområdet.

I 2019 er der for første gang udarbejdet en systematisk status over det fysiske læringsmiljø på de eksisterende skoler. Det næste fokus vil være et analysestudie af de to nyeste skoler (nybyg og tilbyg) for at efterprøve om virkeligheden lever op til tankerne bag de nyeste investeringer i kommunens skoler. Denne analyse giver vigtig viden om, hvorvidt bygningerne, der opføres efter gældende lovgivning, rent faktisk lever op til ambitionerne for, hvordan Aarhus Kommune ønsker at drive skole i fremtiden.

Til understøttelse af skolerne er der udarbejdet designguides til anvendelse af skolerne i samarbejde med proces- og projektlederne i Børn og Unges planlægningsafdeling. Der er her praksiseksempler til forskellige typer af læringsmiljøer på både det pædagogiske og det tekniske område, fx håndværk og design, bevægelse, fremtidens skoletoiletter og personalefaciliteter.

Fritids- og ungdomsskolen har ligeledes udarbejdet en pædagogisk designguide til indretning af læringsmiljøer, som understøtter fritidsområdets behov og ønsker. Denne guide bygger oven på det tekniske og pædagogiske programkatalog for skoleudbygning.

DATA, FORSKNING OG LOKALE ERFARINGER

Den udarbejdede status fra 2019 på de eksisterende skoler i Aarhus Kommune viser, at 17 skoler har under 6,8 m² børneareal pr. elev. De 6,8 m² er skoleudbygningsprogrammets anbefaling. Hvis arealerne på skolerne er udfordret på flere indeklimaparametre sammen med lidt areal, så er eleverne udfordrede på flere parametre, og dette har negativ betydning for læringsmiljøet. Den udarbejdede status indeholder en systematisk vurdering af det fysiske læringsmiljø på alle folkeskolerne i Aarhus.

På baggrund af den visuelle gennemgang i 2019 er Børn og Unge kommet frem til følgende vedrørende skolernes

fysiske rammer: Skolernes børneareal udgør i alt 270.785 m², heraf er de 104.857 m² vurderet til at være teknisk utilstrækkelig, og de 98.357 m² er vurderet til at være pædagogisk utilstrækkelig. Der er således 165.928 m², som er vurderet til at være teknisk utilstrækkelig eller moderne. 172.428 m² er vurderet til at være pædagogisk utilstrækkelig eller moderne.

Med andre ord ligger der en større anlægs- og renoveringsopgave forbundet med at få alle skoler op på tidssvarende niveau i Aarhus Kommune – og dette billede genkendes af de lokale ledere i Børn og Unge.

I forbindelse med indflytningen på skolerne er de fysiske rammer på fritids- og ungdomsskoleområdet teknisk set kommet op på tidssvarende niveau. Der opleves dog lokalt både gode og mindre gode eksempler. Hvor det er lykkedes (som fx Sødalsskolen), opnår man en forbedring af de fælles inde- og udeområder, som skolen og klubben benytter. Der er dog også en række eksempler på, at det ikke er uproblematisk at flytte klubberne ind på skolen.

På baggrund af RULL-processerne, hvor klubberne er flyttet ind på skolerne, er det ifølge de lokale erfaringer fra fritidsområdet afgørende, at RULL-processerne tænkes "hele vejen igennem" med fokus på at etablere et ligeligt forhold mellem skole og fritid. Dette handler om den fysiske indretning. Men det handler også i høj grad om det daglige samarbejde, og at man indgår aftaler om, hvem der i hverdagen træffer beslutninger om brug og indretning af fælles lokaler og områder.

"SFO skal være et bevægelsesrum. Uanset hvor meget det regner, er der nogle klatrevægge, man kan være på. Vi indretter forskellige rum, nogle er meget klassiske – fx, at trekantede borde kan stilles op på andre måder."

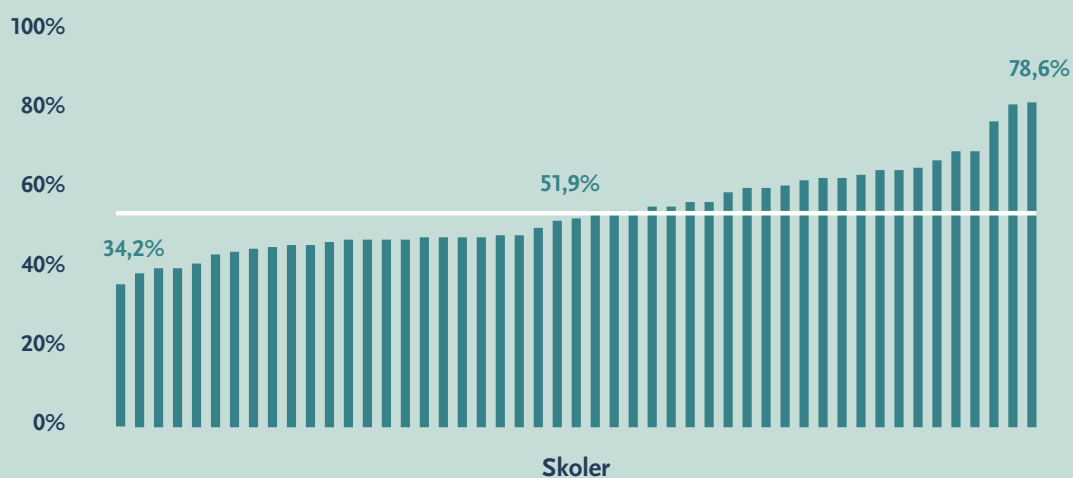
(Indskolingsleder)

"Budgettet til at skabe fysiske læringsmiljøer er forsvindende lille. Det svarer til nye stole og borde til ét klasselokale."

(Skoleleder)

FIGUR 1.6

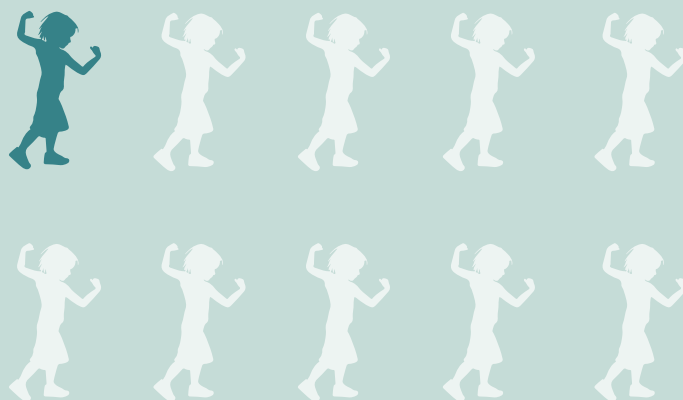
Andel elever i 4-9. klasse, der er enige eller meget enige i udsagnet:
"Jeg synes godt om undervisningslokalerne på skolen".

FYSISKE RAMMER

12%

af eleverne er enige eller meget enige i, at toiletterne på skolerne i Aarhus er pæne og rene

BØRNENES OG DE UNGES OPLEVELSE AF DE FYSISKE RAMMER PÅ SKOLERNE

Elevernes besvarelse på trivselsundersøgelsen viser, at 55,7 % af eleverne på skolerne i Aarhus synes godt om udeområderne på deres skole. Spredningen fra skole til skole er stor. På den skole, hvor færrest synes om udeområderne, er 29 % glade for udearealerne, og på den skole, hvor flest synes om udeområderne, er 85,7 % glade for udeområderne. 58,2 % af eleverne synes godt om deres skoles undervisningslokaler. Også her er der dog en stor spredning, idet 34,2 % synes om undervisningslokalerne på skolen med lavest tilfredshed. 78,6% synes om undervisningslokalerne på den skole med højst tilfredshed på dette parameter.

Toiletforholdene er en tilbagevendende problemstilling i forhold til de fysiske rammer på skolerne og opleves fortsat som en stor udfordring af eleverne. Kun 12 % af eleverne er således enige eller meget enige i, at toiletterne på skolerne i Aarhus er pæne og rene. Der er en meget stor spredning mellem skoler – fra 1 % til 71 %, som synes, at toiletterne er pæne og rene på deres skole. I trivselsmålingen ses desuden en sammenhæng mellem elevernes generelle trivsel og vurdering af skolens fysiske rammer.

DET PÆDAGOGISKE RUMPROGRAM PÅ KLUBOMRÅDET

Det pædagogiske rumprogram på fritids- ungdomsskoleområdet har fokus på, hvordan klubbens fysiske rum kan være en tredje pædagog, som kan være med til at styrke de unges ressourcer inden for de forskellige parametre i KvaS-Vital. Denne tænkning skaber muligheden for pædagogisk at kunne kode og begrunde, hvorfor og hvordan der skal indrettes.

Det er dog lige så afgørende, at rum og indretningen heraf spejler medlemmer og brugeres behov, reflekterer forskelle i alder og interesser, er flek-

sible og tilgængelige og hele tiden fremstår som relevante og brugbare for så mange som muligt.

Fritids- og ungdomsskoleområdet arbejder i så vid udstrækning som muligt altid med afsæt i et reelt ungeinddragende perspektiv. Det betyder, at der afvikles små og store processer i forbindelse med opdatering eller nyindretning af lokaler, der har til formål at kunne skabe rammer, der imødekommer de unges behov, samtidig med at de fysiske rammer bedst på mulig vis giver muligheden for at kunne arbejde pædagogisk med de unge.

A blurred photograph of a classroom. In the foreground, a black school chair with a silver adjustable armrest is partially visible. In the background, a young child with light brown hair, wearing a red and black jacket, is sitting at a wooden desk. The child is looking towards the right, and a laptop is open on the desk in front of them. The background is out of focus, showing other desks and a classroom setting.

02

FRAVÆR

FRAVÆR PÅ 6-18-ÅRSOMRÅDET

Elevfraværet har igennem en årrække været faldende, men de seneste år er der atter sket en stigning. Tendensen gælder ikke kun i Aarhus, men i hele landet. På baggrund heraf har der på tværs af ledernetværk i Børn og Unge været bred enighed om at pege på fravær som et tema til denne kvalitetsrapport.

Mængden af fraværet stiger i takt med elevernes klassetrin. Vi ved fra forskning, såvel som tidligere kvalitetsrapporter, at elevernes trivsel og faglige udbytte hænger sammen med deres tilstedeværelse. Når denne viden skal omsættes til indsatser, er det vigtigt at holde sig for øje, at fravær ikke bare er fravær. Fravær er ofte et symptom på noget andet – det er et udtryk for, at noget ikke fungerer helt som det burde i et barns liv.

Nogle elever kan være fraværende, fordi de har svært ved at følge med i skolen. Undervisningen kan her opleves som nederlag. Andre elever kan være fraværende, fordi de ikke er føler sig som en del af fællesskabet. En tredje gruppe kan være fraværende fordi de har ondt livet. Måske har angsten eller depressionen bidt sig fast. Det kan være, at familien går igennem en svær periode.

Fravær har således mange årsager. Det betyder også, at der er stor forskel på fraværsproblematikker, og der bør derfor også være forskel på den måde, vi arbejder med fraværet på. Der er ikke blot én løsning. Et barn eller en ung med en fraværsproblematik er en opgave for alle professionelle omkring vedkommende.

Fravær er en indikator for, hvordan barnet eller den unge har det, og fraværet hænger sammen med barnets faglige udvikling og videre færd frem i livet mod ungdomsuddannelse, job m.v. Grundlæggende kan det siges, at det er svært at lære noget, hvis man ikke er til stede. Men det er også svært at lære noget, hvis man ikke har det godt.

Den brede sundhedsfremmende indsats kan hjælpe med at forebygge, at eleverne bliver syge. På samme måde forebygger den brede trivselsfremmende indsats fravær ved at hjælpe med at sikre, at skolen er et behageligt og trygt sted for alle at være. Differentieret og inkluderende undervisning kan sammen med attraktive læringsmiljøer forebygge, at fravær opstår og udvikler sig på baggrund af faglige udfordringer eller en udfordrende klassekultur. Denne type indsatser kan med fordel refereres til som fremmødeindsatser.

Når fraværet bliver mere markant og bekymrende, skal der andre og ofte mere målrettede indsatser til. Hvis årsagen bag fraværet skal findes i, at livet gør så ondt, at eleven har svært ved at overskue sit skoleliv, så kalder det måske på et samarbejde med pædagogisk psykologisk rådgivning (PPR). Hvis årsagen skal findes i familiære problemer, så kalder det måske på et samarbejde med Magistratsafdelingen for Sociale Forhold og Beskæftigelse (MSB). I håndteringen af bekymrende fravær er det afgørende at se det hele barn.

RAMMER FOR ARBEJDET MED ELEVERNES FRAVÆR OG FREMMØDE

FRAVÆRSKATEGORIER

Ifølge bekendtgørelsen om elevers fravær fra undervisningen i folkeskolen skal elevernes fravær registreres på én af tre kategorier.

Kategorien **sygdomsfravær** skal benyttes i situationer, hvor en elev er fraværende på grund af sygdom.

Kategorien **ekstraordinær frihed** skal benyttes i situationer, hvor en elev ekstraordinært har fået fri. Elevens lærer kan godkende fravær i forbindelse med eksempelvis en begravelse eller lignende. Perioder længere end én dag skal godkendes af skolens ledelse.

Kategorien **ulovligt fravær** skal benyttes i de situationer, hvor eleven er fraværende, men fraværet hverken skyldes sygdom eller ekstraordinær frihed.

REGLER OM 15 % ULOVLIGT FRAVÆR

Bekendtgørelsen stiller krav om, at der skal ske underretning til MSB, hvis et barns ulovlige fravær overstiger 15 % i løbet af et kvartal. Dernæst skal MSB forholde sig til et eventuelt stop i børne- og ungeydelsen.

OPFØLGNING PÅ OPMÆRKSOMHEDS- KRÆVENDE FRAVÆR

Skolelederne modtager månedligt en mail-advisering med en liste over de elever, hvis fravær har et mønster, der kalder på opmærksomhed. En elev har opmærksomhedskrævende fravær, hvis han eller hun har:¹⁾

- 11 eller flere fraværstilfælde det seneste skoleår
- 10 % samlet fravær det seneste skoleår

Der kan være mange grunde til, at en elev i en periode er fraværende. Det er derfor ikke ensbetydende med, at det faktisk er bekymrende.

Det er skoleledelsens opgave i samarbejde med klasselæreren eller klasseteamet at vurdere, om den konkrete elevs fravær giver anledning til bekymring. Hvis dette er tilfældet, skal der udarbejdes en handleplan i samarbejde med elevens forældre. Afhængigt af problemstillingen bør man også overveje, om fx PPR, FU eller MSB bør inddrages.

1) Den liste, som skolelederen modtager, inkluderer også elever, der har haft enten:

- 4 eller flere fraværstilfælde den seneste måned
- 10 % ulovligt fravær den seneste måned

STATUS OVER ELEVFRAVÆR I BØRN OG UNGE

I skoleåret 2018/19 var eleverne i skolerne i Aarhus Kommune i gennemsnit fraværende i 5,6 % af skoledagene. Det svarer til 11,6 dage, og er en svag stigning over de seneste tre år. Samme tendens gør sig gældende på landsplan. 19,9 % af eleverne i Aarhus har et opmærksomhedskrævende fraværsmønster.

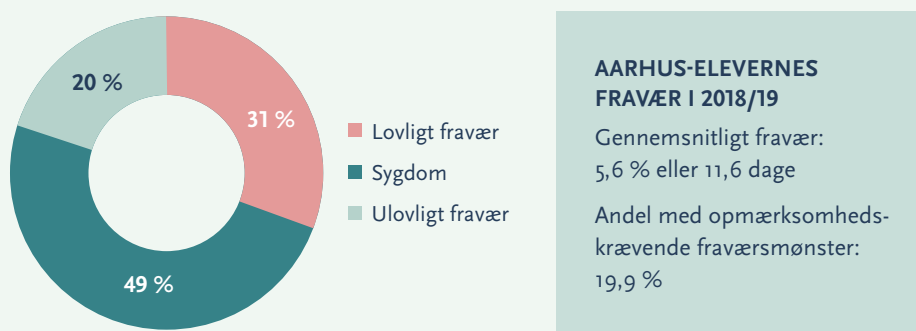
I skoleåret 2018/19 var eleverne i skolerne i Aarhus Kommune i gennemsnit fraværende i 5,6 % af skoledagene. Det svarer til 11,6 dage, og er en svag stigning over de seneste tre år. Samme tendens gør sig gældende på landsplan. 19,9 % af eleverne i Aarhus har et opmærksomhedskrævende fraværsmønster.

Der er en markant forskel i fraværet på tværs af klassetyper. I 2018/19 var fraværet i gennemsnit 11,0 % blandt elever i specialklasser og på specialskoler, mens det var 9,7 % blandt elever i modtagelsesklasser. Til sammenligning var det gennemsnitlige fravær i almenklasser 5,5 %. Der tegner sig desuden et klart mønster af, at fraværet stiger med elevernes klassetrin. I 2018/19 var fraværet i gennemsnit 4,9 % i indskolingen, 5,3 % på mellemtrinnet, 7,2 % i udskolingen, og 12,7 % i de kommunale 10. klasser. Fra tidligere kvalitetsrapporter og yderligere analyser ved vi desuden, at fravær tidligt i barnets skolegang er en stærk indikator for fravær senere i skoletiden.

Knap halvdelen af al elevfravær i Aarhus kan placeres i kategorien sygefravær. Det lovlige fravær udgør 31 %, mens det ulovlige fravær udgør 20 %. Over de seneste fem år har denne fordeling været overvejende stabil.

FIGUR 2.1.

Fravær fordelt på de tre fraværskategorier for elever i 0.-10. klasse

TABEL 2.1.

Gennemsnitlig fraværsprocent 0.-10. klasse

SKOLEÅR	2016/17	2017/18	2018/19
Aarhus Kommune	5,4 %	5,6 %	5,6 %
Hele landet	5,6 %	5,9 %	5,9 %

BETYDNING OG KONSEKVENSER AF BØRN OG UNGES FRAVÆR

Selv om fraværet i Aarhus ligger lavere end landsgennemsnittet er der fortsat en række elever i de aarhusianske skoler, som har et ikke ubetydeligt fravær. Sammenlignet med deres klassekammerater står disse elever i en udfordrende position i forhold til en række parametre såvel socialt som fagligt og uddannelsesmæssigt. Forskning peger på, at skolefravær kan påvirke børn og unges emotionelle, sociale og faglige udvikling negativt. På kort sigt kan skolefravær føre til dårligere skolepræstationer end forventet, færre oplevelser af mestring, stress, social isolation og spændinger og konflikter i familien. På lang sigt kan det føre til frafald på ungdomsuddannelser, manglende uddannelse, problemer med at få arbejde, økonomiske problemer, angst og depression.⁷

Med hensyn til elevernes faglige niveau kan det opgøres på forskellig vis på forskellige tidspunkter i løbet af et barns skoletid. En af måderne, hvorpå elevernes faglige niveau måles, er i PISA-testene. Ifølge PISA-testene er der en statistisk signifikant sammenhæng mellem elevernes faglige resultater og deres fravær – selv når der kontrolleres for elevernes socioøkonomiske baggrund. Uanset elevernes baggrund påvirker fravær altså elevernes faglige resultater i en negativ retning.⁸

Med dette i mente er det også interessant, at den gennemsnitlige elev, der afsluttede 9. klasse i sommeren 2019, på det tidspunkt efter 10 års skolegang havde været fraværende i 0,6 skoleår. Som det fremgår af figur 2.2, dækker dette tal over væsentlige variationer i det akkumulerede fravær. 52 % af eleverne har i løbet af et helt skoleliv (10 skoleår) et akkumuleret fravær svarende til under et halvt skoleår. 37 % af eleverne har i løbet af deres skoletid været fraværende i, hvad der svarer til mellem et halvt og et helt skoleår, mens 11 % har været fraværende i over 200 skoledage, hvilket svarer til over et helt skoleår.

Med højt fravær følger altså en risiko for dårligere faglige resultater. Denne sammenhæng kan ligeledes findes i Børn og Unge, hvor det akkumulerede fravær er sammenholdt med elevernes afgangskarakterer. Her viser data, at den gruppe elever, der over et helt skoleliv har været fraværende under et halvt skoleår, i gennemsnit får 8,3 i karaktergennemsnit til deres afgangseksamen. Til sammenligning opnår de elever, der i alt har været fraværende i over et helt skoleår, et karaktergennemsnit på 5,7 til afgangseksamen.

Det skal dog noteres, at der i analyserne ikke er kontrolleret for andre forhold som eksempelvis socioøkonomi. Forskellen i afgangskarakterer kan således ikke alene tilskrives niveauet af fravær. I lyset af tidligere beskrevet forskning må det forventes, at betydningen af fravær for elevens faglige niveau enten mindskes eller forstærkes alt efter elevens socioøkonomisk baggrundsforhold.

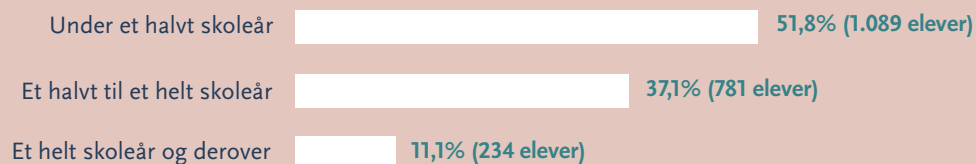
Konsekvenserne af børnenes og de unges fravær rækker desuden ud over folkeskolen og afgangseksamen. Analyser af de unges videre uddannelsesforløb viser, at unge med opmærksomhedskrævende fravær i folkeskolen er overrepræsenteret i gruppen af elever, der afbryder en ungdomsuddannelse.

⁷ Kearney, C. A. (2008). *An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy*. Education Psychology Review.

⁸ VIVE (2019). *PISA 2018 – Danske unge i en international sammenligning*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

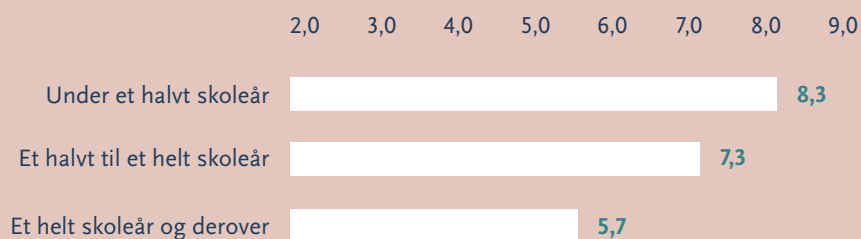
FIGUR 2.2

Akkumuleret fravær over de seneste 10 skoleår for elever, der afsluttede 9. klasse i sommeren 2019

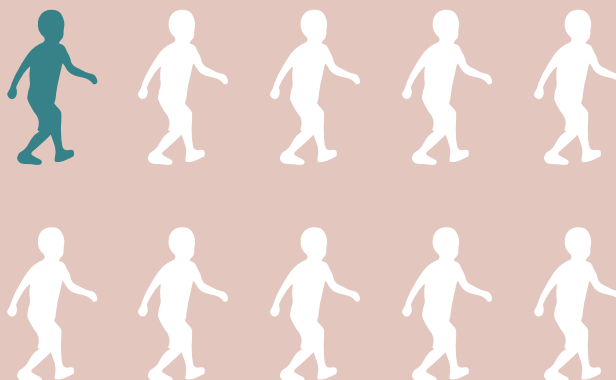
FIGUR 2.3

Karaktergennemsnit fordelt på akkumuleret fravær

AKKUMULERET FRAVÆR OVER DE
SENESTE 10 SKOLEÅR FOR ELEVER, DER
AFSLUTTEDE 9. KLASSE I SOMMEREN 2019

11,1%
*har været fraværende i
over 200 skoledage*

HÅNDTERING AF FRAVÆR OG FORSKELLIGE FRAVÆRSTYPER

Oftest skelnes mellem de forskellige fraværstyper – og med god grund. Men i forhold til den undervisning, som eleven går glip af, er det mindre afgørende, hvorvidt der er tale om sygdom, ekstraordinær frihed eller ulovligt fravær. I den henseende er fravær slet og ret fravær. Dette faktum sætter begrebet ”ekstraordinær frihed” i et særligt lys og kaster en række dilemmaer af sig. Under den inddragende proces i udarbejdelsen af denne kvalitetsrapport har flere skoleledere således påpeget dilemmaerne om ekstraordinær frihed. Én af disse skoleledere udtaler:

”Udfordringen er, at elevernes skolegang møder forældrenes ret til seks ferieuger. Her bliver løsningen for de fleste familier at vælge at bede eleverne fri, og vi kan som skole ikke gøre noget ved det. Vi kan appellere til forældrene, men oftest er valget om ferie truffet, inden vi bliver spurgt.”

Som det fremgår af dette citat, er det ikke den del af den ekstraordinære frihed, der relaterer sig til en fridag for eksempelvis at komme til begravelse i nærmeste familie, der er udfordrende, men derimod de mange forældres ønske om at tage børnene med på ferie og dermed ud af skolen inden for de årlige 200 skoledage. Flere ledere bakker op om dette synspunkt:

”Kulturen blandt forældre er svær at påvirke – de opfatter det som ’en ret’ at tage deres børn ud, når de vælger at tage på ferie. Der er jo undervisningspligt og ikke skolepligt i Danmark.”

Denne type fravær er svær at gøre noget ved for skolelederne. Det vurderes af skolelederne ikke som et spørgsmål om fravær eller ej, men snarere som et spørgsmål om, hvorvidt fraværet accepteres som lovligt eller registreres som ulovligt.

Hvis det ud fra en konkret, pædagogisk og individuel vurdering vurderes, at den pågældende ferie vil have en negativ effekt for barnets egen skolegang eller resten af klassen, vil fraværet blive registreret som ulovligt. Hvis dette er tilfældet, vil fraværet dermed spille ind i den nye regel om 15 % ulovligt fravær. Den nye regel stiller krav om, at der skal ske underretning til MSB, hvis et barns ulovlige fravær overstiger 15 % i løbet af et kvartal. Dernæst skal MSB forholde sig til et eventuelt stop i børne- og ungeydelsen.

Det er fortsat for tidligt at gisne om, hvorvidt den nye fraværslovgivning vil nedbringe den del af fraværet, der er relateret til ferier uden for skolernes ferieuger. Med afsæt i deisen om, at fravær er fravær, hvad angår tabt undervisningstid, er det ligeledes relevant at rette blikket mod, hvordan den resterende del af fraværsproblematikken håndteres.

I den forbindelse er det relevant at vende blikket mod Vestergårdsskolen, der over de seneste tre skoleår har oplevet det største fald i fraværet. Det interessante i fraværsudviklingen for Vestergårdsskolen er især, at det faldende fravær på skoleniveau er drevet af et markant fald i fraværet blandt eleverne i udskolingen. Det generelle fraværsbillede er netop, at fraværet stiger i takt med elevernes klassetrin. Mens det generelle fravær er nedbragt med 2,4 dage pr. elev, er fraværet i udskolingen faldet med 8,6 dage i samme periode.

I forhold til håndteringen af fravær på Vestergårdsskolen oplyser skoleleder Dorthe Kjærulff Christensen, at de på Vestergårdsskolen har arbejdet målrettet med fraværsudfordringerne og blandt andet har indført SMS-ordning til forældrene, hvis eleven er fraværende, ligesom der også er arbejdet med italesættelsen af omfanget af fravær. Eksempelvis italesættes det over for både forældre og elever, at 10 % fravær er meget fravær, og at det svarer til et helt års undervisning i løbet af et skoleforløb – og dette plejer at gøre indtryk.

Den enkelte skole kan således gøre mange ting for at nedbringe elevernes fravær, særligt hvis alle på skolen der arbejder systematisk og målrettet med det. Andre konkrete tiltag, der er kommet frem under netværks- og distriktsmøderne, tæller blandt andet opringninger til eleverne hvis de ikke møder frem, særlige børnesamtaler to gange årligt samt medarbejdere, der henter børnene og de unge i deres hjem. Også samarbejdet mellem skole og klub fremhæves som et muligt værktøj til at nedbringe elevernes fravær, særligt for en bestemt gruppe elever.

Thomas Sprogø, afdelingsleder i Fritidscenter Hasle-Ellekær fortæller her om, hvordan medarbejderne i praksis kan samarbejde på tværs af skole- og FU-området om elevernes fraværsproblematikker:

”I Fritidshuset Ellekær har vi nogle generelle aftaler med Ellekærskolen, samtidig med at vi har lavet fraværsindsatser på enkelte elever. De generelle aftaler er, at vi er opmærksomme på børn, der flakker rundt i området i og omkring Bispehaven i skoletiden. Hvis vi ser dette, italesætter vi det over for barnet og kontakter en af barnets lærere og forældrene.

Konkret har vi lavet en indsats for en elev, der i en periode har haft det svært i overgangen fra en anden skole til Ellekærskolen. Eleven pjækkede meget og løj over for sin mor og far om at gå i skole, og i stedet gik eleven rundt i området og ventede på at kunne gå hjem, uden at moren opdagede det. Vi samarbejdede derfor med skolen om at reducere fraværet og få eleven inkluderet i klassen. Vi lavede en indsats over fire måneder, hvor vi tog en gruppe elever fra klassen med i nogle aktiviteter for at ryste dem sammen i et mere konstruktivt og inkluderende fællesskab.”

Efter indsatsens afslutning vurderer personalet selv, at indsatsen er lykkedes, blandt andet på baggrund af et rigtig godt samarbejde mellem pædagoger fra fritidscentret og lærerne på skolen. Det konkrete forløb blev udarbejdet af fritidscentret og derefter kvalificeret af skolens lærere, der havde kendskab til den konkrete elevgruppe. Selvom det er yderst vanskeligt at måle den direkte effekt af sådan en indsats, oplever medarbejderne i dag et mindre fravær blandt eleverne, ligesom de oplever færre konflikter i klassen, samtidig med at forældresamarbejdet er blevet forbedret. Medarbejderne vurderer desuden, at denne type indsats styrker og udvider samarbejdet mellem fritidscentret og skolen.

FRAVÆR SOM SYMPTOM – DE BAGVEDLIGGENDE ÅRSAGER

Som beskrevet er fravær oftest et symptom på et andet bagvedliggende problem eller udfordring, som det enkelte barn eller den unge kæmper med. Dette underbygges blandt andet af Børn og Unges egne data, hvor andelen af elever med opmærksomhedskrævende fravær er næsten dobbelt så stort blandt elever med lav livstilfredshed sammenlignet med elever med høj livstilfredshed. Ligeledes oplever elever i specialklasser og på specialskoler en lavere livstilfredshed sammenlignet med deres jævnaldrende i almenklasser, hvilket korrelerer med, at eleverne i specialklasser og på specialskoler har et højere fravær.

Også Undervisningsministeriet har i 2016 gennemført analyser af sammenhængen mellem trivsel og fravær. Knap 270.000 4.-9.-klasseselevers besvarelser af trivselsundersøgelsen i 2015 er blevet sammenholdt med de samme elevernes skolefravær. Resultaterne er entydige og påviser en statistisk signifikant sammenhæng mellem trivsel og sygefravær samt trivsel og ulovligt fravær. Undervisningsministeriets resultater påviser, at elever i trivsel har statistisk signifikant mindre fravær end elever, der ikke trives.⁹

Dette forskningsmæssige fund understøtter desuden praksiseksemplet fra Fritidscenter Hasle-Ellekær, hvor den pågældende elevs fravær faldt væsentligt, da det lykkedes skole og klub i samarbejde at skabe et inkluderende fællesskab, hvor eleven blev en del af klassens sociale fællesskab.

I Undervisningsministeriets landsdækkende undersøgelse og den seneste PISA-undersøgelse er det dokumenteret, at hvis vi lykkes med at bringe vores børn og unge i trivsel, så øges deres fremmøde, og de opnår dermed bedre faglige resultater samt bedre forudsætninger for at opnå deres fulde potentiale. Og netop dét er Børn og Unges kerneopgave jf. børne- og ungepolitikken.

Derfor er det også vigtigt at undersøge, hvilke årsager der kan ligge bag, når eleverne ikke kommer i skole. Det vil være fokus i dette afsnit.

Aarhus Universitet har i 2019 gennemført et større forskningsprojekt om danske skoleelevers fravær. Undersøgelsen bygger på 983 elevbesvarelser, lærerbesvarelser for 946 elever og forældrebesvarelser for 453 elever fra fem aarhusianske folkeskoler. I projektet blev det undersøgt, hvilke faktorer der adskiller gruppen af elever med højt fravær fra gruppen med lavt fravær. Resultaterne viser, at der overordnet er tre faktorer, som har indflydelse på elevernes skolefravær. Det drejer sig om individuelle faktorer, familiemæssige faktorer og skolemæssige faktorer. De underliggende faktorer fremgår af boksen på næste side.¹⁰

⁹ Undervisningsministeriet (2016). *Trivsel og fravær i folkeskolen*. København: Undervisningsministeriet.

¹⁰ Lomholt, J. J., Arendt, J., Bolvig, I. & Thastum, M. (2019). *Children with low school attendance: Investigating contextual and individual risk factors*.

FAKTORER, HVOR ELEVER MED HØJT FRAVÆR ADSKILLER SIG SIGNIFIKANT FRA ELEVER MED LAVT FRAVÆR

INDIVIDUELLE FAKTORER	FAMILIEMÆSSIGE FAKTORER	SKOLEMÆSSIGE FAKTORER
Psykologiske faktorer: • Flere emotionelle problemer som angst og depression • Flere adfærdsproblemer • Flere problemer med jævnaldrende Fysiske faktorer: • Flere besøg hos lægen og flere smerte-problemer.	• Flere problemer i familien relateret til opdragelse • Flere skilsmissefamilier og enlige forsørgere • Færre fædre med længerevarende uddannelse og flere forældre med en kort uddannelse • Flere familier med lav indkomst og med en arbejdsløs forælder.	• Mindre tilfredshed med skolen • Mindre tiltro til at kunne klare skolerelaterede opgaver • Dårligere skole-hjem-samarbejde samt vurdering af, at eleverne klarede sig dårligt fagligt.

Ovenstående faktorer og årsager til fravær vil typisk relatere sig til fraværskategorierne sygefravær og ulovligt fravær. I relation til, at også Undervisningsministeriets undersøgelse fra 2016 påviser en sammenhæng mellem trivsel og netop sygefravær og ulovligt fravær, sættes der i dette afsnit primært fokus på disse to fraværskategorier. Mere konkret de bagvedliggende årsager til fraværet samt håndteringen heraf.

Netop sygefravær og ulovligt fravær er indholdet i den norske professor Trude Haviks forskning. Hun skelner inden for den ulovlige fraværskategori mellem to hovedårsager: pjæk og skolevægning. Fælles for elever med enten pjæk eller skolevægning er det manglende stærke fællesskab. For de elever, der pjækker, kommer det til udtryk ved manglende motivation og interesse i skolens undervisning, hvorfor de vælger et mere tiltalende og spændende fællesskab uden for skolen, mens det for skolevægterne kommer til udtryk gennem manglende tryk i det fællesskab, de indgår i, i skolen.¹¹

Foruden gruppen af elever, der er fraværende på grund af skolevægning, findes en gruppe børn og unge, der har skolevægningssymptomer, men som alligevel går i skole. Disse elever ligner på mange parametre elever med skolevægning, men forskellen er, at disse elever kommer i skole til trods for stress og stort ubehag. Disse elever kan virke kede af det, trætte, vrede eller kan have et ønske om at være alene og i fred. En sådan adfærd kan let misforstås som mangel på motivation, eller at eleverne er dovne, trætte og uoplagte. Denne misforståelse kan føre til negativ respons fra lærerne og dermed endnu større ubehag for eleven ved at møde op dagen efter.

Trude Havik påpeger ligeledes, at det ofte er disse eller lignende symptomer, der ligger bag en del af sygefraværet, da det tit kan være svært for både elever og forældre at skelne mellem skolevægningssymptomer og reel sygdom. Som konsekvens heraf kan der under kategorien sygefravær ligge noget trivselsrelateret fravær, der rækker ud over den traditionelle influenza, som kan ramme alle elever uanset deres trivsel – og som er det, der oftest forstås ved kategorien sygefravær.

¹¹ Havik, T. (2019). *Skolefravær – at forstå og håndtere skolefravær og skolevægning*. Frederikshavn: Dafolo.

FORSKELLIGE BAGVEDLIGGENDE ÅRSAGER KALDER PÅ FORSKELLIGE TILBUD OG LØSNINGER

Når en elev og eventuelt dennes familie tilbydes hjælp til at arbejde med en fraværsproblematik, bør den tilbudte indsats vælges med afsæt i, hvilke faktorer der er de primære årsager til elevens fravær.

Individuelle faktorer

Skyldes fraværet primært de individuelle faktorer, er et samarbejde med PPR formentlig det mest hensigtsmæssige med henblik på at få barnet tilbage på det rette trivselsmæssige spor. PPR har således flere konkrete indsatser rettet mod de børn og unge, der har det svært med sig selv, og som følge deraf ikke kommer i skole. Nogle af de konkrete indsatser, som elever og familier kan blive tilbudt gennem et samarbejde med PPR, er *Back2School* og *Fremskudt børnepsykiatri*, som beskrives på næste side.

Familiemæssige faktorer

Hvis fraværet i højere grad skyldes de familiemæssige faktorer, vil det rette tilbud til eleven og familien måske snarere findes i samarbejdsfladerne mellem Børn og Unge og MSB. Ofte er virkeligheden særdeles kompleks, og en elevs fraværsproblematik er måske en blanding af en række forskellige faktorer. Det er således ikke svært at forestille sig, at det vil smitte af på både de individuelle og skolemæssige faktorer, hvis en elev oplever udfordringer af familiemæssig karakter uden for skolen. Derfor opleves det også af Børn og Unges skoleledere som en udfordring at vælge det rigtige tilbud, og især samarbejdet med MSB fremhæves af flere skoleledere som værende særligt udfordrende.

Skolelederne peger især på det, der beskrives som "kassetænkning", hvor det opleves, at der som udgangspunkt er meget lidt hjælp at hente før klokken 15.00, da opgaven indtil da angiveligt ses som værende skolens. Generelt opleves det, at det samlede system mangler tilbud, der er målrettet elever og familier med massive fraværsproblematikker, og hvor børnene ikke går i specialklasse eller specialscole. Der savnes med andre ord et tilbud, hvor MSB og Børn og Unge samarbejder om en fælles koordineret indsats.

Dette er en problematik, der fra Børn og Unge og MSB's side er opmærksomhed på, og der er således igangsat et tættere samarbejde på tværs af de to magistratsafdelinger med henblik på at styrke indsatsen på netop dette område. Fokus i den styrkede indsats vil være at forbedre arbejdet og indsatserne relateret til de fraværsproblematikker, der placerer sig i samarbejdsfladerne mellem Børn og Unge og MSB. Det konkrete samarbejde skal udmønte sig i konkrete initiativer, der forventes igangsat eller implementeret i 2. halvår af 2020.

BACK2SCHOOL

Målsætningen med Back2School er at hjælpe børn med et stort fravær med at komme tilbage i skole og få dem til at trives med at være i skole. Målet er desuden at hjælpe barnet og forældre til at få løst de problemer, som er medvirkende til, at barnet finder det svært at komme i skole.

Fraværsindsatsen Back2School er målrettet alle børn i Aarhus Kommune med et særligt fokus på skoleområdet.

Back2School er et manualbaseret program, hvor interventionen rettes mod det enkelte barns vigtigste grunde til og motiver for fraværet fra skolen. Interventionen er en kombination af en funktionel og en kognitiv adfærdsterapeutisk tilgang.

Programmet indeholder ti sessioner og bygger på principperne fra kognitiv adfærdsterapi rettet mod såvel internaliserende som eksternaliserende problemer hos barnet. Dette foregår med barnet og/eller forældre samt møder med skolen. Hele forløbet strækker sig over ca. tre måneder, og der er en opfølgende samtale ca. tre måneder efter sidste session.

FREMSKUDT BØRNEPSYKIATRI

Fremskudt børnepsykiatri er et treårigt projekt under Sundhedsstyrelsen (2019-2021), der hjælper børn og unge med angst og depression.

Målet er at nedbringe antallet af børn og unge, der udvikler angst og depression, og samtidig øge trivslen hos disse.

I projektet vil et team bestående af kommunale psykologer, læger, familierådgivere og -behandlere med faglig sparring fra børnepsykiatrisk afdeling på Aarhus Universitetshospital undervise og vejlede børn, forældre og fagprofessionelle i at afhjælpe symptomer på lettere angst og depressionen.

På nuværende tidspunkt er der fire deltagende skoler og tre deltagende dagtilbud.

Skolemæssige faktorer

Hvis en elevs fraværsproblematik skyldes skolemæssige faktorer, peger indsatsen og løsningen i høj grad ind i denne kvalitetsrapports forrige kapitel om læringsmiljøer. Differentieret og inkluderende undervisning kan sammen med attraktive læringsmiljøer i vid udstrækning forebygge de faktorer, som ifølge forskningen fører til, at fravær opstår og udvikler sig.

Herunder præsenteres en analyse af sammenhængen mellem elevernes sociale trivsel i skolen og deres fravær. Der er taget udgangspunkt i elevtrivselsmålingen og Undervisningsministeriets indeks for social trivsel i skolen. Dette indeks består af spørgsmål om elevernes opfattelse af deres tilhørsforhold til skolen, klassen og fællesskabet samt tryghed og mobning.

Som det fremgår af figur 2.4, er der en tydelig sammenhæng mellem elevernes sociale trivsel i skolen og deres fraværsmønster. Dette fald illustreres med linjen i figuren. Interessant er det også, at det særligt er det ulovlige fravær, der korrelerer med elevernes sociale trivsel. Elever med en trivselsscore på 2 ud af 5 har over dobbelt så mange dages ulovligt fravær som elever med en trivselsscore på 5 ud af 5.

Størstedelen af de indikatorer, der indgår i Undervisningsministeriets indeks for social trivsel, kredser om et attraktivt læringsmiljø som forudsætning for det stærke inkluderende fællesskab. Dette understreger igen vigtigheden af et godt læringsmiljø for alle børn.

”Tidlige tegn er, at skolevægrere ofte klager over kvalme, hovedpine eller mavesmerter, især om morgenen eller aftenen før en skoledag. Dette er somatiske eller psykosomatiske lidelser, som normalt går over, så snart de får at vide, at de slipper for at gå i skole, eller i weekender og ferier. Dette ubehag kan være knyttet til særlige fag, lærere eller aktiviteter, for eksempel idræt eller svømning, at skulle have en prøve, mundtlig fremlæggelse af et gruppearbejde eller andre krævende sociale eller faglige aktiviteter i skolen.”

(Havik, 2019 s. 25)

UNDERVISNINGSMINISTERIETS INDEKS FOR SOCIAL TRIVSEL DÆKKER OVER FØLGENDE SPØRGSMÅL OG UDSAGN:

- Er du glad for din klasse?
- Føler du dig ensom?
- Jeg føler, at jeg hører til på min skole.
- Jeg kan godt lide pauserne i skolen.
- De fleste af eleverne i min klasse er venlige og hjælpsomme.
- Andre elever accepterer mig, som jeg er.
- Er du blevet mobbet i dette skoleår?
- Er du bange for at blive til grin?
- Hvor ofte føler du dig tryk i skolen?

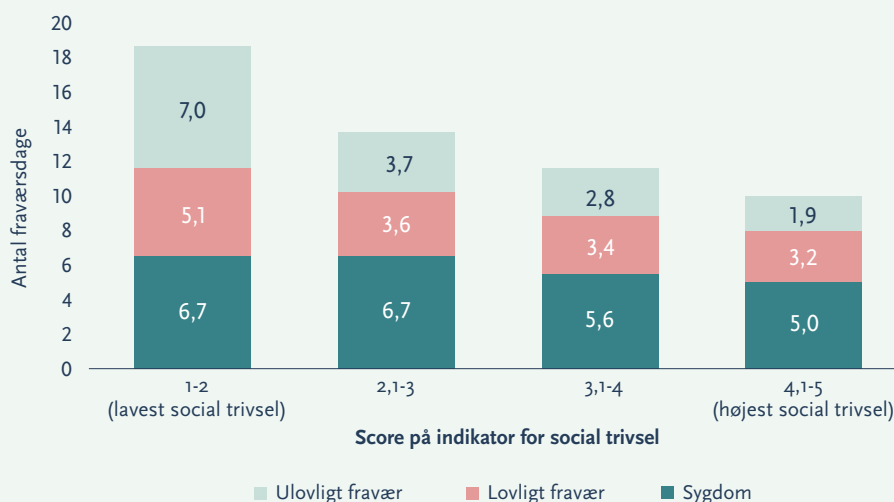
Fravær på tværs af individuelle, familiemæssige og skolemæssige faktorer

En så skarp opdeling i tre faktorer (individuelle, familiemæssige og skolemæssige) som ovenfor kan virke enkel og simpel, og ofte er virkeligheden da også mere kompleks. En elevs fraværsproblematik er måske en blanding af alle tre faktorer. Til at hjælpe både eleven, familien og skolen med disse bredere problemkomplekser har Børn og Unge et dedikeret fraværsteam, der netop har til formål at operere på tværs af ovenstående faktorer og blandt andet står for kontakten til alle de relevante parter i et fraværsløb.

Som organisation repræsenterer Børn og Unge størstedelen af de professionelle fagpersoner omkring barnet. I fællesskab og på tværs af fagligheder spiller Børn og Unge således en væsentlig rolle i forhold til børnenes og de unges trivsel, udvikling, læring og dannelse. Det er derfor vigtigt at tilstræbe at se på det hele barn i den konkrete kontekst. Hertil følger en bevidsthed om, at fraværsproblematikker kan opstå på grund af forskellige faktorer - og en bevidsthed om, at de tilbudte indsatser bør tage udgangspunkt i de bagvedliggende årsager til fraværet.

FIGUR 2.4

Sammenhæng mellem social trivsel og fravær

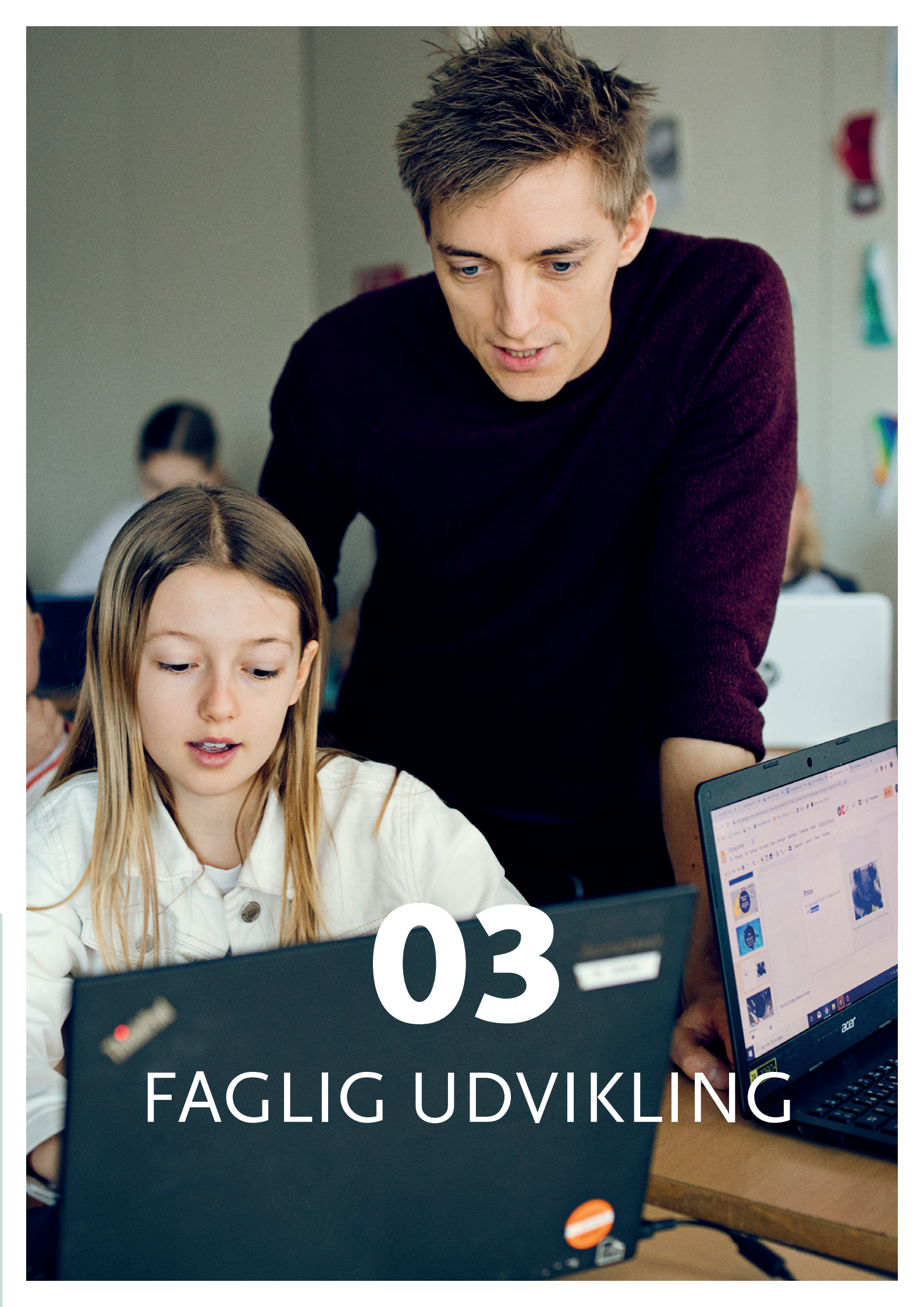
FRAVÆRSTEAMET

Fraværsteamet samarbejder med kommunens skoler om elever, der har fraværsproblematikker.

Fraværsteamet kan rekvireres af skolernes ledelse, hvis de har en elev med et bekymrende fravær, og de er tvivl om, hvordan de skal håndtere sagen. Teamet vil i sagen sidde ved siden af skolens ledelsesrepræsentant og vejlede og rådgive skolens ledelse og lærere i, hvordan de kan få eleven tilbage i skole og leve op til deres forpligtelser over for eleven. Teamet taler også med elevens

forældre og tilbyder dem rådgivning vedrørende elevens skolegang og tilbagevenden til denne. Fraværsteamet arbejder sammen med alle de øvrige aktører, der måtte være omkring elevens skolegang og familie.

Teamet kan også rekvireres af skoler, der ønsker hjælp til at blive mere systematiske i deres arbejde med fraværssager og mere systematisk i deres arbejde med tidlig opsporing af fraværsproblematikker.

A young man with short brown hair, wearing a dark red sweater, is leaning over a desk, looking intently at a laptop screen. A young woman with long blonde hair, wearing a white jacket, is sitting at the desk, looking down at the laptop. The laptop is black with a red light on the lid. In the background, other students are visible, and a whiteboard with colorful drawings is on the wall.

03

FAGLIG UDVIKLING

FAGLIG UDVIKLING PÅ 6-18-ÅRSOMRÅDET

I drøftelserne på ledernetværk og distriktsmøder om temaer til kvalitetsopfølgningen på 6-18-års-området, var der en række perspektiver og opmærksomhedspunkter ift. børnenes faglige udvikling. Der er stor opmærksomhed på, at faglig udvikling for alle børn og unge er afgørende for at honorere målet i folkeskoleloven og børne- og ungepolitikken om, at alle børn og unge bliver så dygtige som de kan.

I den forbindelse spiller skole, SFO, specialtilbud og fritidstilbud sammen en vigtig rolle ift. at sikre kontinuerlig faglig udvikling for alle børn og unge. Samtidig er den læring, der foregår i dagtilbud, en afgørende forudsætning i et 0-18-årsperspektiv. Samarbejdet med forældrene er ligeledes afgørende for at indfri børnenes faglige potentialer.

Der er en gruppe af børn der af forskellige grunde er udsatte, og det er vigtigt at fokusere på, at forskellene mellem disse grupper og alle andre børn og unge fortsat er markante, fx hvad angår den faglige udvikling.

Der er opmærksomhed på, at en gruppe elever ikke opnår 2 i dansk og matematik samt at nogle ikke vurderes uddannelsesparate i 8., 9. og 10. klasse. Der er et ønske om at komme bagom problematikkerne og belyse muligheder for tidlig indsats og endnu bedre inddragelse af de forskellige professionelle.

Kapitlet belyser således dels den faglige udvikling i løbet af skoleforløbet, herunder status på de nationale faglige mål og nedslag i forhold til elevernes faglige progression, dels det faglige niveau ved afslutning af skoleforløbet og skolernes faglige løfteevne mv. Der gives endvidere eksempler på fritids- og ungdomsskoleområdets rolle i understøttelsen af børnenes og de unges faglige udvikling.

FAGLIG UDVIKLING I LØBET AF SKOLEFORLØBET

STATUS PÅ DE NATIONALE FAGLIGE MÅL

Med folkeskolereformen er der fastsat nationale mål og resultatmål for elevernes faglige færdigheder og udvikling. De faglige resultatmål opgøres på baggrund af de nationale test, der er ét af flere værktøjer, som undervejs i elevens skoleforløb kan give et billede af, om eleven er på rette vej. Ti test er obligatoriske fra 2. til 8. klassetrin.

Resultater af de nationale test, herunder på de nationale resultatmål, er fortrolige og må ikke offentliggøres af hensyn til, at kommuner og skoler ikke må kunne rangordnes. Det må offentliggøres, om målene er indfriet, men ikke hvor langt man er fra målet.

TABEL 3.1. OBLIGATORISKE NATIONALE TEST

FAG OG KLASSETRIN	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Dansk, læsning	X		X		X		X
Matematik		X			X		X
Engelsk			X			X	
Fysik/kemi							X

Det første nationale resultatmål er, at mindst 80 % af eleverne skal være gode til at læse og regne i de nationale test. Aarhusresultaterne for 2019 viser, at det nationale mål er opfyldt i 8. klasse i både dansk, læsning og matematik, mens der endnu ikke er målopfyldelse på de øvrige klassetrin. Andelen af elever i Aarhus, der er gode til at læse og regne i de nationale test i 2019, ligger på eller lidt over landsgennemsnittet på de forskellige klassetrin. Der er dog en mindre tilbagegang fra sidste år i andelen af elever med gode resultater i dansk og matematik på alle klassetrin.

Det andet nationale resultatmål er, at andelen af de allerdygtigste elever i dansk og matematik skal stige år for år. Resultaterne viser, at andelen af de allerdygtigste generelt set er nogenlunde uændret. Andelen af de allerdygtigste elever i dansk og matematik i Aarhus ligger generelt lidt over landsgennemsnittet.

Det tredje nationale resultatmål er, at andelen af elever med dårlige resultater i læsning og matematik skal reduceres år for år. Andelen af elever med dårlige resultater i Aarhus ligger nogenlunde på niveau med sidste år. Der er generelt lidt færre elever med dårlige resultater end i landet som helhed.

Tilbagegangen i andelen af elever, der er gode til at læse og regne i de nationale test i Aarhus, understreger relevansen i de faglige indsatser i Børn og Unge, der skal styrke børns og unges kompetencer inden for sprog, læsning og matematik, herunder den styrkede indsats for ord- og talblinde børn. Indsatserne forstærkes fremadrettet med den såkaldte STEAM-strategi (Science, Technology, Engineering, Art og Maths). STEAM er betegnelsen for en tværfaglig tilgang til læring, der skal bidrage til at øge børnenes interesse i fagområderne og give kompetencer til at navigere i en tid, der er præget af nye teknologier og behov for grøn omstilling.

På netværks- og distriktsmøderne pegede flere skoleledere på, at der er sat betydelige spørgsmålstegn ved de nationale tests pålidelighed, dels som pædagogisk redskab for den enkelte elev, dels som generelt måleredskab. Andre skoleledere gav udtryk for, at de nationale test er det bedste redskab, der i øjeblikket er til rådighed til at sætte fokus på elevernes læring gennem skoleforløbet. Det blev således nævnt, at der uden de nationale test kan komme til at mangle et redskab, der systematisk kan vise elevernes udvikling.

En række skoleledere gav eksempler på en systematisk praksis i forhold til refleksion over og opfølgning på børnenes testresultater. Det kan være i form af konferencer i årgangs- eller fagteams (fx i dialog med det pædagogiske læringscenter), hvor vejledere og faglærere i dansk og matematik koordinerer de test, der skal tages, og efterfølgende reflekterer systematisk over, hvad testene siger om klassen eller enkelte børn, og om der er tendenser, der gør at der skal sættes ind.

ELEVERNES FAGLIGE PROGRESSION

På netværks- og distriktsmøderne var der stor opmærksomhed på betydningen af at understøtte og følge den faglige progression for alle børn og unge. Elevernes faglige progression kan forstås som den faglige udvikling eller tilvækst inden for et fagområde, som eleverne gennemgår over tid.

Mens der er mange typer data, der viser udviklingen fra år til år for forskellige årgange af elever, er der ikke mange data på et bydækkende niveau, der giver mulighed for at følge progressionen for de samme elever over tid. Det er dog muligt at følge elevernes progression fra første standpunktskarakter i 8. klasse til afgangsprøverne i 9. klasse – i alt 7 karakterer. Standpunktskarakteren skal afspejle elevens aktuelle faglige niveau, dvs. i hvor høj grad eleven lever op til de faglige mål, som gælder på det tidspunkt, hvor karakteren gives. Figur 3.1 viser udviklingen i karaktergennemsnittet for de elever, der gik op til afgangsprøverne i 9. klasse i 2018/19.

Årgangen oplevede en markant fremgang i karaktergennemsnittet fra 6,3 ved den første standpunktskarakter i 8. klasse til 7,3 ved både sidste standpunktskarakter i 9. klasse og den efterfølgende afgangsprøve. Med afsæt i lærernes karaktergivningspraksis indikerer analysen således, at eleverne er inde i en positiv faglig progression igennem de to sidste år i folkeskolen. Der har været det samme mønster i de seneste fire skoleår. Det er ikke muligt at sammenligne med landstal, da standpunktskarakterer i 8. klasse ikke opgøres på landsplan.

I elevtrivselsmålingen findes indikationer på elevernes egne oplevelser af, om de er inde i en god faglig udvikling. Godt 70 % af eleverne er således 'enige' eller 'helt enige' i, at de gør gode fremskridt i skolen, og at de klarer sig godt fagligt i skolen. Langt hovedparten af de øvrige elever har svaret i den neutrale kategori 'hverken enig eller uenig'. Besvarelsen er udtryk for, at langt de fleste elever har forholdsvis høj faglig selvtillid, og at denne er lidt højere end landsgennemsnittet.

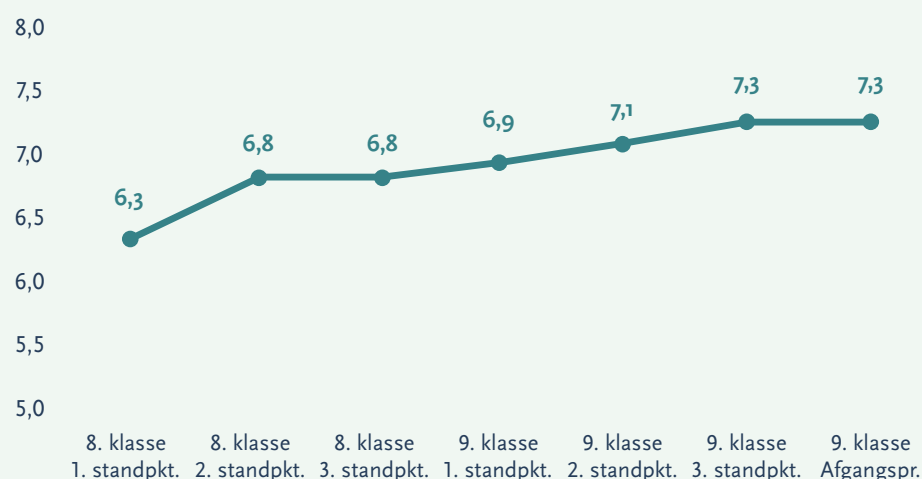
Fritids- og ungdomsskoleområdet spiller en vigtig rolle i understøttelse af børnenes og de unges læring i et fritidsperspektiv. Den seneste klubtrivselsundersøgelse fra 2018 viste, at to ud af tre klubmedlemmer (68 %) er 'enig' eller 'helt enig' i, at de lærer nyt i klubben. Lidt flere svarer, at de lærer nyt i fritidsklubben end i ungdomsklubben. 62 % er 'enig' eller 'helt enig' i, at de lærer mere om sig selv i klubben.

På netværks- og distriktsmøderne blev det fremhævet af en række skoleledere, at lærere og pædagoger arbejder med forskellige typer data om deres elevers faglige progression. Det kan være resultater fra nationale test, test af opnåede kompetencer som følge af et undervisningsforløb, diagnostiske test samt kvalitative data. Derudover arbejdes med den enkelte elevs faglige udvikling med afsæt i læringsplatformen og elevplanen. Det blev betonet, at datamateriale, der siger noget om progressionen, styrker viden om den enkelte elevs, classes, eller årgangs udvikling over tid og effekten af de indsatser, der igangsættes.

På møderne blev det dog nævnt af flere skoleledere, at der kan være behov for at sætte yderligere fokus på systematikken i arbejdet med den løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen og den fælles refleksion over og dokumentation af elevernes læring.

FIGUR 3.1

Faglig progression for de elever, der gik op til afgangsprøverne i 2018/19

TABEL 3.2

Andel elever i 4.-9. klasse, der er 'enig' eller 'helt enig' i udsagnet:
"Jeg gør gode faglige fremskridt i skolen."

	2016/17	2017/18	2018/19
Aarhus Kommune	72,8 %	71,0 %	71,8 %
Hele landet	70,7 %	69,9 %	69,1 %

TABEL 3.3

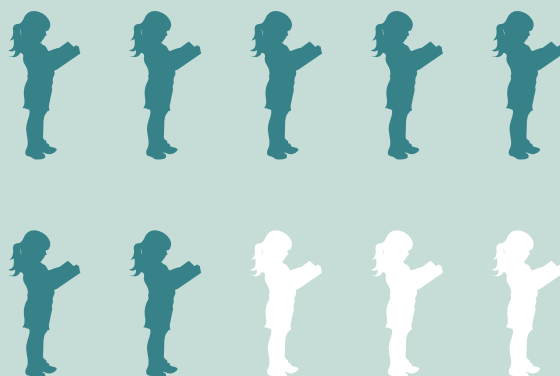
Andel elever i 4.-9. klasse, der er 'enig' eller 'helt enig' i udsagnet:
"Jeg klarer mig godt fagligt i skolen."

	2016/17	2017/18	2018/19
Aarhus Kommune	74,6 %	72,0 %	73,0 %
Hele landet	70,9 %	70,4 %	69,4 %

ANDEL ELEVER, DER FØLER
AT DE GØR GODE FAGLIGE
FREMSKRIDT I SKOLEN

71,8%

Elever i 4.-9. klasse

FAGLIGT NIVEAU VED AFSLUTNING AF SKOLEFORLØBET

KARAKTERGENNEMSNIET EFTER 9. KLASSETRIN

Ved afslutningen af undervisningen på 9. klassetrin aflægger eleverne folkeskolens 9. klasseprøver. Består eleverne prøverne, har de folkeskolens afgangseksamen, som er en del af adgangskravene til både de gymnasiale uddannelser, hf og erhvervsuddannelserne.

Ud over at karakterer har direkte betydning for den enkelte elevs adgang til en ungdomsuddannelse, er det faglige niveau vigtigt i forhold til fastholdelse på en ungdomsuddannelse efter afslutning af skolen, ligesom personlige og sociale kompetencer spiller en vigtig rolle. En analyse af data fra Aarhus viser således, at gruppen af unge med lave karaktergennemsnit i 9. klasse relativt set har væsentligt flere afbrud på deres efterfølgende ungdomsuddannelse end gruppen af unge med høje karakterer.

Det samlede karaktergennemsnit i Aarhus Kommune for alle elever lå i 2019 på 7,3 og har været forholdsvis stabilt over de senere år. Ser man alene på almenklasseeleverne i 9. klasse, er karaktergennemsnittet steget inden for de seneste tre år (fra 7,2 til 7,4). Karaktergennemsnittet for elever på specialskoler og i specialklasser er 4,6 og har ligget relativt stabilt igennem de senere år.

Generelt har Aarhus ligget ca. 0,3 karakterpoint over landsgennemsnittet igennem de seneste fem år. Aarhus er således nr. 17 ud af de 98 kommuner i forhold til karaktergennemsnittet. Det indikerer, at de aarhusianske afgangselever generelt har et relativt højt fagligt niveau ved afslutningen af deres skolegang i sammenligning med elever i resten af landet.

Det højeste gennemsnit på tværs af fagene findes i engelsk (8,2) efterfulgt af fællesprøve i naturfagene (7,5) samt matematik (7,3) og dansk (7,1). Samme mønster findes på landsplan.

Det samlede karaktergennemsnit dækker over en betydelig spredning mellem skolerne (se figur 3.2). Den lavest scorende folkeskole har et gennemsnit på 4,3 for almenklasserne, mens den højest scorende folkeskole har et gennemsnit på 8,8 for almenklasserne. Variationen understreger i sig selv, at opgaver og udfordringer lokalt har en forskellig karakter.

TABEL 3.4. KARAKTERGENNEMSNIET I BUNDNE PRØVEFAG I 9. KLASSE

AFGANGSÅR	2015	2016	2017	2018	2019
Aarhus Kommune	7,2	7,4	7,2	7,2	7,3
Hele landet	6,9	7,0	6,9	6,9	7,0

FIGUR 3.2.

Karaktergennemsnit fordelt på skoler

På distriktsmøderne pointerede en række ledere, at de sætter pris på, at skolens indsats og børnenes udbytte også udtrykkes i andre indikatorer end karakterer, og at indsatsen ses i et bredere perspektiv. Ifølge skolens formålsparagraf har skolen blandt andet til opgave at give børnene og de unge gode personlige og sociale kompetencer, hvilket blandt andet styrker deres mulighed for at fastholde en ungdomsuddannelse. I et 0-18-årsperspektiv skal dagtilbud, skole og fritidstilbud således være alment dannende og bidrage til at udvikle børn og unges generelle livsduelighed. Arbejdet med at klæde børnene og de unge på i forhold til de nye arenaer, de indtræder i, er ligeledes vigtigt. Ifølge lederne er det således fortsat vigtigt, at den faglige og pædagogiske indsats også måles med andre tilgange og i et længere perspektiv.

CASE

PILOTPROJEKT MED KARAKTERFRI HVERDAG

I skoleåret 2019/20 nedtones karaktererne i dansk og matematik for eleverne på 8. årgang på Skæring Skole. I stedet arbejder lærere og elever med formativ feedback i skriftlig dansk og individuelle læringsskemaer i matematik. Indsatsen understøttes af to årlige samtaler mellem lærer og elev om elevernes faglige og almene udvikling. Samtalen er med til at styrke relationen og sætte ord på og mål for elevernes personlige og faglige udvikling.

Motivationen for at deltage i projektet var en oplevelse af en usund præstationskultur i elevgruppen. Målet med indsatsen er, at der skabes et læringsmiljø med en positiv læringskultur, hvor eleverne finder mening i egen læring og motiveres for dybdelæring. Herunder at formativ feedback indgår som et naturligt element i læringsmiljøet – både for eleverne og lærerne.

ANDEL ELEVER MED MINDST 2 I DANSK OG MATEMATIK

For at få adgang til optagelse på erhvervsuddannelse skal eleverne have mindst 2 i gennemsnit i både dansk og matematik ved 9. klasseprøverne. 87,9 % opnåede mindst 2 i gennemsnit i både dansk og matematik i 2019, svarende til at ca. hver ottende elev ikke opnåede mindst 2.

TABEL 3.5. ANDEL ELEVER I 9. KLASSE MED MINDST 2 I KARAKTERGENNEMSNIT I BÅDE DANSK OG MATEMATIK I 9. KLASSE

AFGANGSÅR	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Aarhus Kommune	89,3%	88,3%	85,3%	87,4%	87,9%

Note: Undervisningsministeriet har gjort opmærksom på, at landstallet er behæftet med usikkerhed, hvorfor det ikke vises her.

Der er en betydelig forskel mellem almenklasseelever og elever i specialskoler og -klasser i forhold til andelen af elever, der opnår mindst 2 i gennemsnit. Ni ud af ti almenklasseelever (93 %) består dansk og matematik i 9. klasse, mens andelen af specialeleverne ligger på 13 %. Andelen har for begge klassetyper ligget nogenlunde stabilt over de seneste fem år.

På tværs af skolerne er der en markant spredning i forhold til andelen af elever med mindst 2 i karaktergennemsnit. På fem skoler har samtlige elever mindst 2 i karaktergennemsnit, mens det på en skole er godt halvdelen (52,4 %), der har mindst 2 i gennemsnit.

En væsentlig forudsætning for, at eleverne kan forlade skolen med mindst karakteren 2 er, at de aflægger de obligatoriske prøver ved afslutning af 9. klasse. Status for alle elever i Aarhus er, at 89 % har aflagt alle bundne prøvfag i 9. klasse. 94 % af almenklasseeleverne har aflagt alle bundne prøver, mens det for elever i specialskoler og -klasser er 9 %. Flere specialklasselever er gået op til mindst én prøve i 9. klasse de seneste tre år (fra 42 % til 74 %). På netværks- og distriktsmøderne er denne udvikling i prøvefrekvens for specialklasseeleverne blevet fremhævet af skolelederne som bemærkelsesværdig.

En tidligere analyse af data fra Aarhus har undersøgt, hvad der karakteriserer gruppen af elever, der ikke består dansk og matematik. Næsten halvdelen af eleverne har dansk som andetsprog, og næsten halvdelen har eller har haft en foranstaltning efter serviceloven. Godt en tredjedel af eleverne er indskrevet på en specialskole eller i en special- eller modtagelsesklasse, og en fjerdedel af eleverne kommer fra familier, hvor ingen af forældrene har gennemført en uddannelse ud over grundskolen. Derudover har mere end halvdelen skiftet skole én eller flere gange, og halvdelen har et opmærksomhedskrævende fraværsmønster. Analysen peger dermed på, at det er en sammensat gruppe af elever, der ikke består dansk og matematik i 9. klasse.

På distriktsmøderne blev det af en række skoleledere nævnt som en udfordring, at inklusionen af elever med særlige behov eller udfordringer kan være en krævende opgave for lærerne og pædagoger i dagligdagen. Det handler om at finde den rette balance i arbejdet med at rumme den enkelte elev og på samme tid at sikre fællesskabets faglige udvikling. Flere skoleledere nævnte desuden den udfordring, at nogle elever via det frie skolevalg gennemgår mange skoleskift, ikke mindst i udskoling. Flere skoler oplever således at modtage forholdsvis mange elever i udskoling, herunder fagligt svage elever, hvor der er forholdsvis kort tid for skolen til at arbejde med elevernes faglighed.

På et strukturelt plan nævnte flere skoleledere, at de nogle gange oplever for snævre rammer og for lidt fleksibilitet og spillerum i tilrettelæggelsen af skoledagen. Det bunder i en forholdsvis stram lovgivning, herunder fx Fælles Mål, minimumstimetall, holddannelsesregler, faste strukturer og desuden mange projekter. Der er løbende et behov for at udfordre rammerne og sikre spillerum til afprøvning af øvebaner, eksperimenter og mellemformer.

ERFARINGER FRA ALLE ELEVER TIL FOLKESKOLENS PRØVER

I Aarhus har der været konstateret en lav andel af elever i specialklasser og specialskoler, som har aflagt prøver, og som påbegynder en ungdomsuddannelse. På denne baggrund har byrådet igangsat kompetenceudviklingsprojektet *Alle elever til folkeskolens prøver*, som løber i en treårig periode fra august 2017 til medio 2020. Projektet er for alle lærere og pædagoger i specialklasser og på Langagerskolen i samarbejde med PPR. Visionen er at skabe optimale læringsmiljøer, hvor elevernes potentiale forløses bedst muligt. Målet er, at en større andel af elever i specialklasser og specialskoler i fremtiden vurderes uddannelsesparate og går til folkeskolens prøver for derefter at påbegynde en ungdomsuddannelse.

UDDANNELSESPARATHED

Skolen skal vurdere elevernes uddannelsesparathed ud fra elevens faglige, personlige, sociale og praksisfaglige forudsætninger. Vurdering af elevernes parathed i forhold til at vælge og gennemføre en ungdomsuddannelse er en proces, som starter i 8. klasse. Vurderingen skal sikre, at de ikke-uddannelsesparate elever støttes med en skole- og vejledningsindsats frem mod afslutningen af 9. eller 10. klasse.

Ved den afsluttende parathedsvurdering i juni 2019 blev henholdsvis 25,8 % af alle elever i 8. klasse og 21,0 % af alle elever i 9. klasse vurderet ikke-uddannelsesparat. Ser man alene på elever i specialklasser og specialskoler, blev alle elever enten fritaget fra uddannelsesparathedsvurdering eller erklæret ikke-uddannelsesparate. På grund af ændrede faglige kriterier i 8. og 9. klasse er det ikke muligt at konkludere på udviklingen over tid. Der er store forskelle mellem de enkelte skoler. For elever i 8. klasse spænder andelen af uddannelsesparate elever således fra 16,7 % til 96,0 %, og i 9. klasse spænder det fra 38,5 % til 95,9 %. Ungdomsskolens indsats er et vigtigt bidrag i forhold til at gøre de unge uddannelsesparate.

TABEL 3.6. ANDEL ELEVER, DER ER VURDERET UDDANNELSESPARATE

KLASSETRIN	JUNI 2019
8. klasse	74,2 %
9. klasse	79,0 %

Kilde: UU Aarhus. I tabellen indgår alle elever uanset klasstype på folkeskoler og frie grundskoler i Aarhus Kommune. De faglige kriterier er forskellige i 8. og 9. klasse, hvorfor tallene ikke kan sammenlignes. De faglige kriterier er ændret for elever i 8. klasse fra 2017/18 og for elever i 9. klasse fra 2018/19, hvorfor tallene ikke kan sammenlignes tilbage i tid. Der kan ikke umiddelbart sammenlignes med et landsgennemsnit, idet opgørelsesmetoden er forskellig.

OCN – PAPIR PÅ ALSIDIGE KOMPETENCER

Fritids- og ungdomsskoleområdet arbejder med uddeling af Open College Network-beviser til unge som led i at dokumentere uformel læring og kompetencer. OCN bygger på, at al læring er værd at anerkende og synliggøre, at anerkendelse af læring skal ske i små skridt, og at forløb tager udgangspunkt i og udformes efter deltagernes behov. OCN-forløb opbygges som strukturerede, certificerede forløb. Der kan gives bevis for alle de kompetencer, som man gerne vil vise, at man kan. Det kan blandt andet være kunnen inden for pasning af dyr, digital dannelse, bestyrelsesarbejde og arbejdsmarkedskompetencer. De unge kan bruge beviserne, når de skal søge job eller skal søge ind på en uddannelse gennem kvote 2.

Ungdomsskolens tilbud rummer blandt andet faglig undervisning i fritiden og samarbejde med folkeskolen om udbud af valgfag. Gennem valgfagstilbud i samarbejde mellem skolerne og fritids- og ungdomsskoleområdet kan der skabes bredere tilbud, etableres lærings- og interessefællesskaber på tværs samt tilbydes attraktive og autentiske læringsmiljøer. Desuden er der et tæt samarbejde med ungdomsuddannelserne for at facilitere brobygning og sammenhæng fra folkeskole til ungdomsuddannelse.

På ledernetværksmøderne var der en optagethed af de unges uddannelsesvalg og uddannelsesparathedsvurderingen. Der er opmærksomhed på, at en gruppe af elever vurderes ikke-uddannelsesparate, hvilket er en stor udfordring. Der er blandt andet fokus på muligheden for en endnu tidligere fælles foregribende indsats, jævnfør den byrådsbeslutede ungehandlingsplan. Desuden skal fokus i endnu højere grad rettes væk fra selve vurderingen (som kan blive oplevet som et nederlag for den enkelte elev) og hen til, hvordan vi bedst muligt hjælper de unge med at finde vej fra grundskole til ungdomsuddannelse.

Som eksempler på, hvordan der arbejdes med udfordringen, nævnes der på skoleområdet og fritids- og ungdomsskoleområdet flere eksempler på, hvordan der arbejdes målrettet med at skabe de bedste forudsætninger for alle børns deltagelsesmuligheder i læringsmiljøerne. Flere skoler arbejder med forskellige "håndholdte" indsatser for børn og unge, som på forskellige måder har det svært. Hårup Skole har fx igangsat *Fredagsholdet*, som er et hold på ca. 10-12 udskolingselever med forskellige udfordringer. Målet med holdet er at fastholde og inkludere gruppen af elever i læringsfællesskabet ved at styrke eleverne fagligt, øge deres selvværd og gøre dem mere afklarede i forhold til deres valg af ungdomsuddannelse. Der er fokus på undervisning tilpasset gruppen og på at vise bredden i uddannelsesvalget (fx besøg på Teknisk Skole og Gøglerskolen).

MOVE – INTENSIVE LÆRINGSFORLØB

MOVE – intensive læringsforløb har til formål at give et intensivt fagligt løft til elever i 8. og 9. klasse, der vurderes ikke-uddannelsesparate og i risiko for ikke at bestå dansk og matematik ved afgangsprøverne i 9. klasse. Et vigtigt element i MOVE-forløbene er, at der både er fokus på udvikling af elevernes faglige niveau og deres personlige og sociale kompetencer. Der er tale om intensive forløb over fem dage, der gennemføres af MOVE's egne medarbejdere i tæt samarbejde med faglærere fra elevernes skoler og personale fra fritids- og ungdomsskoleområdet. Et vigtigt element i MOVE-forløbene er, at forældrene inddrages, og at der sker en direkte overlevering til elevens skole sammen med eleven, så der sikres transfer i forhold til deres fortsatte skolegang. Forløbene giver eleverne et fagligt løft og ny motivation for læring. Børn og Unge har derfor i 2019 besluttet at videreføre MOVE med en fast bevilling, hvorved der årligt kan tilbydes et MOVE-forløb til 300 elever.

FAGLIG LØFTEEVNE

Det er velbelyst, at skolernes faktiske karaktergennemsnit hænger sammen med mange forskellige forhold, herunder elevernes sociale baggrund. For at bidrage til at tegne et mere nuanceret billede af skolernes såkaldte løfteevne er det således relevant at kunne tage højde for elevernes baggrundsforhold.

Den socioøkonomiske reference er et statistisk beregnet udtryk, som viser, hvordan elever på landsplan med samme baggrundsforhold som skolens elever har klaret 9. klasseprøverne. Undervisningseffekten beregnes som forskellen mellem skolernes faktisk opnåede karaktergennemsnit og den socioøkonomiske reference. Elever i specialklasser indgår ikke i beregningen.

Set over den seneste treårige periode (2016/17-2018/19) har det faktiske karaktergennemsnit for eleverne på skolerne i Aarhus været på niveau med det forventede gennemsnit i forhold til elever i resten af landet med samme baggrundsforhold.

Ser man på de enkelte folkeskoler, er der tre skoler med et karaktergennemsnit, der er signifikant højere end forventet (Gammelgaardskolen, Søndervangskolen og Tilst Skole), mens tre andre folkeskoler har et karaktergennemsnit, der er signifikant lavere end forventet. De øvrige skoler ligger på det karakterniveau, der statistisk set kan forventes i forhold til elevsammensætningen.

På netværksmøderne har en række ledere peget på, at det er vigtigt at sætte fokus på den faglige løfteevne, og om vi er gode nok til at løfte alle børn – også de børn som klarer sig godt fagligt. Flere nævnte, at denne form for korrigerende giver et mere retvisende billede og sammenligningsgrundlag, idet selv almenklasser kan have meget forskellige elevsammensætninger. Det blev pointeret, at det er relevant at komme tættere på, hvad man gør de steder, hvor man løfter børnene mest i forhold til den socioøkonomiske reference. Der kan være vigtig viden at hente fra dem, der vedvarende ligger højt. Der efterlyses således et større indblik i, hvordan elevernes socioøkonomiske baggrund kan give mere viden om, hvilke indsatser der virker i forhold til skolernes løfteevne.

TILST SKOLE

– EKSEMPLER PÅ SYSTEMATISK PRAKSIS

Ifølge skolelederen er der mange forskellige elementer, der spiller en rolle i forhold skolens faglige resultater. På to årlige klassekonferencer udpeger skoleledelsen i samarbejde med skolesocialrådgiveren og klassens lærere de elever, som har behov for særlige faglige indsatser.

Der laves efterfølgende faglige indsatser i forhold til de børn, der vurderes at have behov for det, i form af håndholdte faglige forløb. Skolesocialrådgiveren arbejder målrettet med at tage hånd om sociale sager og om angstproblematikker. Læsning er et vigtigt indsatsområde for skolen, og det kommer til udtryk gennem omfattende brug af faglig læsning. Udvalgte elever undervises i et såkaldt styrkecenter, hvor fokus er på at lære eleverne alternativer til en adfærd, der kan hindre deres læring. Skolen benytter sig også gerne af læringstilbuddet MOVE med henblik på blandt andet at styrke trivsel og læring. Der er samarbejde med det lokale gymnasium om forløb i forhold til talentundervisning.

SØNDERVANGSKOLEN

– EKSEMPLER PÅ SYSTEMATISK PRAKSIS

Skolelederen fremhæver blandt andet betydningen af den nye form for skole-hjem-samtaler, som afholdes på skolen. Elevreviews er betegnelsen for de statusamtaler, som afholdes fire gange årligt mellem lærere, elever og forældre. Her opstiller elever og lærere i fællesskab faglige mål for eleven, som alle parter hjælper hinanden med at nå frem til næste samtale.

Målene er tydelige og opnåelige, og hyppigheden af samtalerne gør elevernes progression tydelig for dem selv og for deres forældre. Disse elevreviews har medvirket til at skabe en endnu tættere relation mellem skole og hjem og til at sætte fokus på, at kerneopgaven om elevens læring og udvikling er et fælles anliggende.

GAMMELGAARDSKOLEN

– EKSEMPLER PÅ SYSTEMATISK PRAKSIS

Skolelederen fremhæver, at skolen har fagligt dygtige, ambitiøse og udviklingsorienterede medarbejdere. Ledelsen prioriterer, at lærere og pædagoger kontinuerligt uddanner sig inden for både faglige og relationelle områder, og vejledernes viden sættes systematisk i spil blandt medarbejderne.

Forklaringen på løfteevnen skal også findes i skolens kultur og ikke kun i specifikke faglige indsatser. På skolen gives der plads til faciliterede refleksioner blandt de pædagogiske medarbejdere. Kulturen er præget af fællesskab og tillid mellem børn, forældre, lærere, pædagoger og ledere. Den er udviklet gennem en årrække, og den kommer til udtryk gennem blandt andet stemningen og tonen på skolen. På skolen arbejder man systematisk med at involvere forældre og sætte deres ressourcer i spil og understøtter dialog, åbenhed, nysgerrighed og interesse.

CHANCEULIGHED OG SOCIAL ARV

Det er et nationalt mål for folkeskolens udvikling, at folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater. Ifølge børne- og ungepolitikken skal alle børn og unge have mulighed for at udvikle og udfolde egne potentialer optimalt, og betydningen af negativ social arv skal mindskes. Arbejdet med at håndtere den negative sociale arv er således vigtigt, hvilket kommer til udtryk i gentænkningen af tilbuddene til børn og unge i Gellerup, Toveshøj og Ellekær og den senere beslutning om et nyt attraktivt skoletilbud i området.

I figur 3.3 er elevernes testresultater i henholdsvis dansk, læsning og matematik opdelt efter forældrenes højeste fuldførte uddannelsesniveau. Tallene viser en klar sammenhæng mellem børnenes testresultater og forældrenes uddannelsesbaggrund: Jo højere uddannelsesniveau hos forældrene, desto højere testresultater hos eleven. Disse forskelle gør sig gældende for både dansk, læsning og matematik og hele vejen op igennem skoleforløbet.

I forhold til karakterer ses det samme mønster som for de nationale test. Her var karaktergennemsnittet (i 2018) for elever med forældre med grundskolen som højeste fuldførte uddannelse på 4,8, mens karaktergennemsnittet for de øvrige elever var på 7,4 – altså et gab på 2,6 karakterpoint.

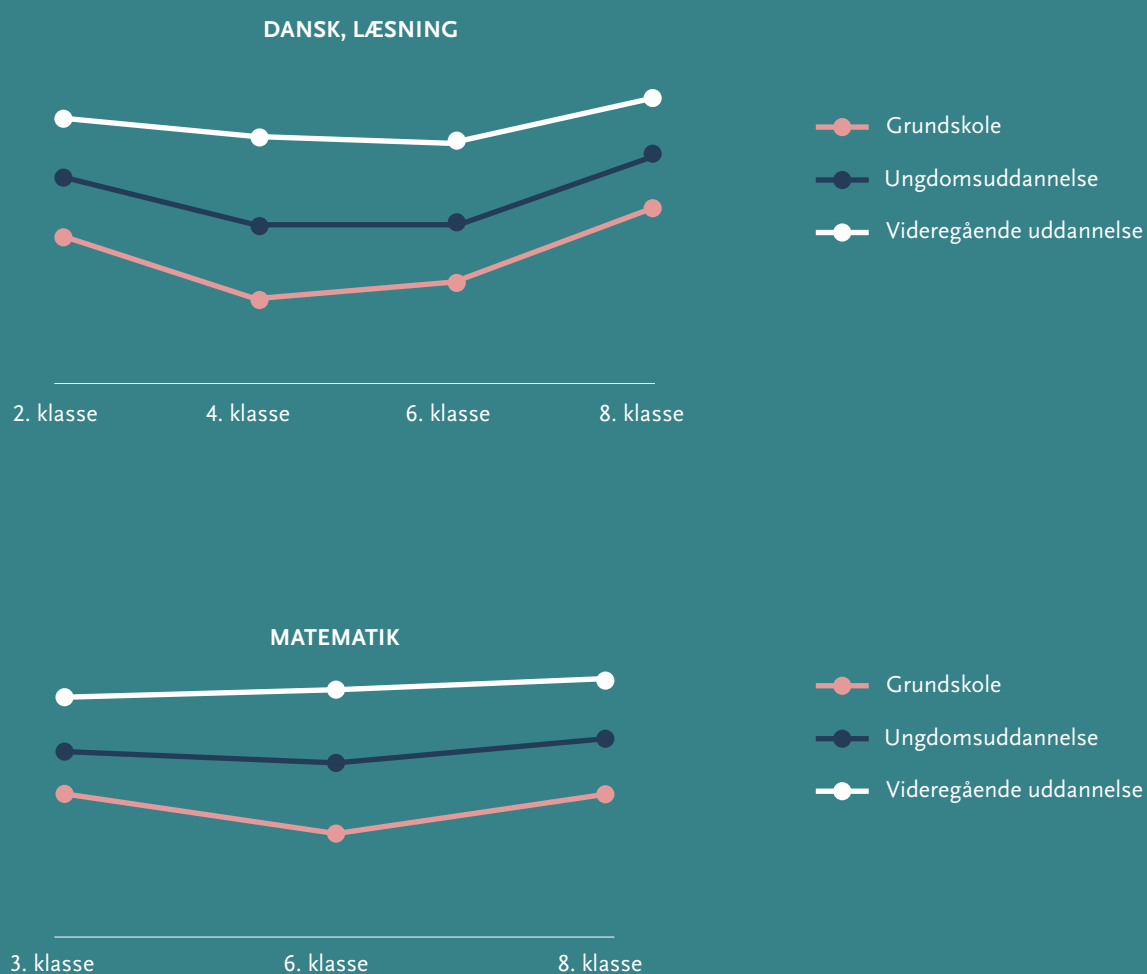
Karaktergennemsnittet (i 2018) var også markant lavere for udsatte elever (elever, som på et tidspunkt i deres liv har modtaget en foranstaltning efter serviceloven). Karaktergennemsnittet for denne gruppe var således 5,4, mens det for de øvrige elever var på 7,5 – altså en forskel på 2,0 karakterpoint.

FORSKNING OM SOCIAL ARV

Rockwool Fondens forskningsartikel *Den sociale arv har konsekvenser hele livet* (2017) viser, at de sociale skel, vi ser hos børn allerede ved fødslen og i de første leveår, for mange danner fundamentet for en livslang ulighed. Der er markante forskelle i børns karakteristika, evner og færdigheder på tværs af deres baggrund allerede tidligt i livet – endda helt fra fødslen. Disse gennemsnitlige forskelle ses på alle alderstrin og for en bred vifte af dimensioner, fx sundhed, uddannelse og senere indkomstniveau. Rapporten peger dog på, at en styrket (tidlig) indsats, stærkere understøttelse og god undervisning også understøtter fremtidig udvikling, fordi læring avler læring. Derfor er understøttelse af børns og unges udvikling fra 0-18 år i høj grad en investering i fremtiden.

FIGUR 3.3

Andel elever med gode resultater i de nationale test fordelt på forældrenes højeste fuldførte uddannelse 2018/19

Note: Akse- og skalaangivelse er udeladt som følge af reglerne om, at de nationale testresultater er fortrolige.

På distriktsmøderne har drøftelsen om børnenes og de unges social arv samt ulige vilkår fyldt meget. Flere ledere påpegede i tråd med ovenstående analyse, at koden endnu ikke er knækket i forhold til at reducere betydningen af den negative sociale arv. Som eksempler på udfordringer nævnte lederne, at der kan være en tendens til, at fx børn med dansk som andetsprog bliver mødt med lavere forventninger end andre børn, hvilket kan forstærke chanceuligheden. Det kan være forventningerne fra både de professionelle, forældrene og børnene selv. Derudover kan læringsmiljøerne i hjemmene og forældrenes forudsætninger for at støtte børnenes læring være markant svagere hos nogle grupper af forældre. Det er ligeledes et opmærksomhedspunkt, at problematikken i forhold til chanceulighed er ujævnt fordelt på tværs af byen.

Som eksempler på systematisk arbejde med udfordringen fremhæves de tidlige forebyggende indsatser, der starter med sundhedsplejen og dagtilbuddet og fortsætter i skolen, SFO'en og fritidstilbuddet, og som kan være med til at give de svagest stillede bedre muligheder igennem resten af deres liv. Det nævnes også, at det er vigtigt at have høje forventninger og at turde stille krav til elever og forældre – uanset baggrund. Der ligger en løbende opgave i at formidle til gruppen af udsatte forældre, hvad det kræver af forældrene, og hvordan forældrene – ud fra deres forudsætninger – bidrager til at stimulere barnets udvikling optimalt. Der gøres endvidere en stor indsats for at sikre en professionel kvalitet i indsatsen, der fremmer den hele udvikling omkring barnet, blandt andet gennem kompetenceudvikling.

ERFARINGER FRA PROGRAM FOR FAGLIGT LØFT AF DE SVAGESTE ELEVER

Undervisningsministeriet igangsatte i 2017 et nationalt treårigt program for elevløft. Syv Aarhuskoler har deltaget: Tovshøjskolen, Læssøesgades Skole, Hasle Skole, Søndervangskolen, Bakkegårdsskolen, Skovvangskolen og Åby Skole. Skolerne har haft mulighed for at få del i en årlig præmie, hvis de mindskede andelen af elever, der ikke opnår mindst 4 i gennemsnit i dansk og matematik. Fire af skolerne har efter de første to år mindsket andelen af fagligt svage elever. Der har generelt været positive tilbagemeldinger fra de deltagende Aarhuskoler om det understøttende program. Ifølge skolerne er det ikke udsligten til en statslig præmie, der gør en forskel, men derimod 1) et stærkt fagligt fokus på elevernes læring, 2) en tæt understøttelse fra læringskonsulenter, og 3) kompetenceudvikling for ledelse og lærere i form af faglige workshops, redskaber og inspirationsmaterialer om det, der virker.

PERSPEKTIVERING: UDVIKLING AF NY RAMME FOR KVALITETSOPFØLGNING OG TILSYN I BØRN OG UNGE

Du har nu læst kvalitetsopfølgningen på 6-18-årsområdet, lavet efter den beslutning som byrådet traf i august 2019 om ny model for kvalitetsopfølgning og tilsyn i Børn og Unge.

I forbindelse med byrådets beslutning om at opdele kvalitetsopfølgning i en rapport på 0-6 årsområdet i ulige år og 6-18 årsområdet i lige år, besluttede byrådet samtidig at *"at rådmanden for Børn og Unge i samarbejde med de berørte parter skal udvikle en ny model for den lokale kvalitetsopfølgning og -udvikling samt tilsyn, som skal forelægges byrådet til godkendelse"*.

Den fælles ramme for de lokale processer omkring kvalitetsopfølgning og tilsyn skal udarbejdes med afsæt i Børn og Unges samarbejdsmodel og skal understøtte sammenhængskraften i Børn og Unge. Den fælles ramme skal ligeledes imødekomme de politiske og lokale ønsker om dynamisk tilgang til kvalitetsopfølgning og løbende organisatorisk læring og videndeling i Børn og Unge.

En ny ramme for lokal kvalitetsopfølgning skal understøtte visionerne for arbejdet med datainformeret udvikling af praksis i forbindelse med den kulturforandring, der er igangsat med Stærkere Læringsfællesskaber.

Et afgørende princip er, at den lokale kvalitetsopfølgning tager afsæt i et bredt databegreb, understøttes af relevante data, herunder med inddragelse af børnenes og de unges stemme. Det er ligeledes afgørende at sikre lokalt ejerskab til de processer, der understøtter udviklingen af tilbuddet i forhold til børnenes og de unges læring, udvikling og trivsel.

På den baggrund kan der opstilles følgende pejlemærker for, hvad den nye fælles ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn i Børn og Unge skal understøtte:

- Sammenhæng til Byrådets kvalitetsopfølgning.
- Datainformeret udvikling af praksis med afsæt i et bredt databegreb og Stærkere Læringsfællesskaber.
- Lokalt ejerskab til de processer, der understøtter udviklingen af tilbuddene i Børn og Unge
- Løbende kvalitetsopfølgning og organisatorisk læring i Børn og Unge
- Ledelseslinjens og bestyrelsernes løbende tilsyn med tilbuddene i Børn og Unge.

Den nye ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn erstatter de tidligere lokale kvalitetsrapporter, kvalitetssamtaler, tilsyns- og udviklingspunkter samt lokale udviklingsplaner. Den nye ramme skal således også erstatte den understøttelse som ledelser og bestyrelser tidligere har fået i forhold til deres lovpligtige tilsyn.

Den nye ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn udvikles i samarbejde med Børn- og ungeudvalget, lokale ledere i dagtilbud, skoler og fritids- og ungdomstilbud, interessenter fra lederforeninger, fagforeninger samt forældreforeninger i foråret 2020.

Forslaget til en ny ramme kommer til høring hos forældrebestyrelser og øvrige interessenter i juni 2020. Målet er, at byrådet bliver enige om en ny ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn i Børn og Unge i efteråret 2020.

BØRN OG UNGE
Aarhus Kommune

